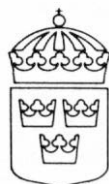

Redogörelse till riksdagen

1985/86:21

Styrelsens för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond
berättelse över fondens verksamhet och förvaltning
under år 1985

Redog.
1985/86:21

Styrelsen för Riksbankens jubileumsfond får härmed avge berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1985.

Ledamöter och suppleanter i styrelsen var vid årets utgång:

professor Staffan Helmfrid (ordförande)

suppleant: professor Inge Jonsson

riksbankschefen Bengt Dennis (vice ordförande)

suppleant: bitr. riksbanksdirektör Thomas Franzén

riksdagsledamot Stig Gustafsson

suppleant: riksdagsledamot Birger Rosqvist

riksdagsledamot Helge Hagberg

suppleant: riksdagsledamot Margit Sandén

f. d. riksdagsledamot Lars-Ingvar Sörenson

suppleant: f. d. riksdagsledamot Margot Wallström

riksdagsledamot Lars Ahlmark

suppleant: riksdagsledamot Birger Hagård

riksdagsledamot Gunnar Björck

suppleant: riksdagsledamot Hugo Hegeland

f. d. riksdagsledamot Einar Larsson

suppleant: f. d. riksdagsledamot Ulla Ekelund

professor Leif Lewin

suppleant: professor Ulf Olsson

professor David Magnusson

suppleant: professor David H. Ingvar

professor Solveig Wikström

suppleant: professor Jan Erik Kihlström

Filosofie doktorn, professor Nils-Eric Svensson har under året varit fondens direktör och chef för dess kansli.

Fondens uppgift

Enligt sina stadgar har Riksbankens jubileumsfond till ändamål att främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning. Därvid gäller bl. a. att företrädes skall ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov icke är så väl tillgodosedda på annat sätt, att fondens medel speciellt skall användas

för att stödja stora och långsiktiga projekt, att nya forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, särskilt skall uppmärksammas, att fonden skall söka främja kontakter med internationell forskning.

I underlaget för riksdagens stadgebeslut förutsattes "att fondens verksamhet till en början inriktas på sådan forskning, som syftar till att öka kunskapen om de verkningar, som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna".

Stadgarna anger också att verksamheten skall ges en betydande flexibilitet. I princip skall icke något forskningsområde vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag från fonden.

Mot den här bakgrunden har styrelsen funnit det rimligt att särskilt uppmärksamma samhällseligt angelägna forskningsområden vilka inte har några speciella företrädare för sig. Fondens resurser kan därigenom i första hand ses som ett *komplement* och alltså inte som ett alternativ till övriga resurser som finns för kvalificerad forskning i Sverige.

Arbetsätt

Styrelsen har under året sammanträtt fyra gånger. Ansökningar om forskningsanslag har innan de tagits upp i styrelsen som regel också granskats av särskilda sakkunniga. Som underlag för styrelsens beslut har vidare funnits bedömningar från en eller flera arbetsgrupper (prioriteringsgrupper) i vilka ingått dels ledamöter av fondens styrelse, dels sakkunniga utanför styrelsen. De fem av styrelsen utsedda arbetsgrupperna hade vid årets slut följande sammansättning.

Arbetsgrupp 1 (ekonomi, geografi etc.): Biörck, Franzén, Hagberg, Olsson, Wikström samt docent Villy Bergström och professor Erik Bylund.

Arbetsgrupp 2 (beteendevetenskap etc.): Magnusson, Wallström samt professorerna Kjell Härnqvist, Karl Gustav Jöreskog och Karl Erik Rosengren.

Arbetsgrupp 3 (statskunskap etc.): Gustafsson, Larsson, Hegeland, Lewin samt docent Gunnel Gustafsson.

Arbetsgrupp 4 (medicin, naturvetenskap, teknik etc.): Ahlmark, Ekelund, Ingvar, Kihlström, Rosqvist, Sörenson samt professorerna Sune Berndt, Marianne Frankenhaeuser och Rolf Öhman.

Arbetsgrupp 5 (humaniora): Hagård, Helmfrid, Jonsson, Sandéhn samt professorerna Sten Carlsson och Inger Rosengren.

Inom fonden har dessutom funnits tre s. k. områdesgrupper. Deras uppgift är att kartlägga forskningsbehov och föreslå åtgärder i syfte att främja vetenskaplig forskning inom problemområden som bedöms angelägna men inte tillräckligt uppmärksammade. Grupperna har haft följande benämning och sammansättning.

I. Områdesgruppen för *forskning om skattefrågor*: docent Lars Bertmar, professor Gunnar Biörck, ekon. dr Gunnar Du Rietz, tf. professor Axel Hadenius, ekonom Per-Olof Edin, länsråd Lars Johanson, professor Gustaf

Lindencrona, professor Sven-Olof Lodin, professor Ingemar Ståhl, professor Karl-Erik Wärneryd, statssekreterare Carl Johan Åberg.

Redog. 1985/86:21

2. Områdesgruppen för *forskning om riksdagens funktion och arbetsformer*: riksdagsledamöterna Gunnar Biörck, Bertil Fiskesjö, Stig Gustafsson, Olle Göransson, Olle Svensson, Jan-Erik Wikström, professorerna Pär-Erik Back, Leif Lewin, Nils Stjernquist (verkställande ledamot).

3. Områdesgruppen för *öststatsforskning*: riksdagsledamöterna Jan Bergqvist, Carl Bildt, Sture Ericson, Birger Rosqvist, professorerna Bo Gustafsson, Daniel Tarschys, departementsråd Lars-Göran Engfeldt, forskningsassistent Claes Arvidsson (sekr.).

Fondens direktör har varit *ordförande* i områdesgrupperna, Kerstin Stigmark och Anna-Lena Winberg *sekreterare* i grupp 1 resp. 2.

Ekonomi

Fondens ekonomiska ställning per den 31 december 1985 och 1984 redovisas i tabellform här nedan.

I tabellen *Balansräkning* under Skulder består posten *Donationsmedel* av två delposter, Kapital och Värdereglering donationskapital. Kapitalet består av obligationer upptagna till de bokföringsvärden varmed de överfördes till fonden (1962, 1974 och 1978). Värderegleringsposten utgör skillnaden mellan obligationsportföljens nominella värde och obligationernas tidigare bokförda värden. Denna delpost har inte förändrats under året. På tillgångssidan i balansräkningen är obligationsinnehavet liksom tidigare redovisat i nominella värden. (I en fotnot beskrivs också portföljens sammansättning och deklarationsvärde.) Posten har under året minskat med 2,9 milj. kr. Denna värdeminskning beror på att delar av vissa obligationsposter utlottats och vissa förfallit till inlösen. Några motsvarande nyinköp har inte gjorts under året.

Beviljade forskningsanslag

Fonden har under året beviljat 222 forskningsanslag på tillsammans 50,6 milj. kr. (tabell 1, s. 48) samt 1,9 milj. kr. för täckning av automatiska lönekostnadsökningar, för resor inom pågående projekt samt för områdesgruppernas verksamhet. Projektomkostnaderna i övrigt uppgick till 2 milj. kr. Administrationskostnaderna, vilka specificeras nedan, uppgick till 3 milj. kr. I jämförelse med tidigare år har de ökat med drygt en procentenhet i relation till verksamhetens totala omslutning. Denna ökning sammanhänger med att fondens kansli fr. o. m. maj månad hyr nya lokaler. Utöver viss hyreshöjning har en del nyanskaffning av inventarier m. m. medfört kostnader. Fr. o. m. 1986 kommer administrationskostnadernas andel av de totala kostnaderna att återgå till tidigare nivå.

I ett särskilt avsnitt (s. 9–47) lämnas en redogörelse för de *nya* forskningsprojekt, till vilka anslag beviljats under 1985. Vidare meddelas vissa statistiska uppgifter (s. 47–51) rörande de behandlade ansökningarna. I

verksamhetsberättelsen för 1984 presenterades i översiktlig form och ämnesvis alla de forskningsprojekt som fonden efter sin tillkomst beviljat anslag till.

Beviljade anslag disponeras enligt särskilda villkor som finns angivna i kontrakt med varje anslagsmottagare och enligt de regler för anslagsmottagare och anslagsförvaltare som fonden utfärdat. De flesta forskningsanslag från fonden förvaltas av statlig läroanstalt, som också är arbetsgivare för den personal som avlönas från anslagen. Den under året till läroanstalterna utbetalade förvaltningsavgiften 1,4 milj. kr. finns redovisad i specifikationen av projektomkostnader för 1985 (punkt B 2).

26 % av de beviljade forskningsmedlen 1985 har gått till nya projekt. Motsvarande andel under de närmast föregående fyra åren har varit 18 %, 28 %, 33 % resp. 27 % (tabell 9, s. 50). Av sökbeloppet för nya anslag har endast 14 % kunnat tillgodoses. Föregående år beviljades 10 % (tabell 10, s. 50).

De beviljade anslagsbeloppens genomsnittliga storlek har i stort sett haft samma realvärde under den senaste femårsperioden (tabell 11, s. 51). 1981 års genomsnittliga anslagsbelopp 176 000 kr., skulle motsvara ett belopp av 241 000 kr. år 1985 om en uppräknings görs efter konsumentprisindex. Genomsnittsstorleken på 1985 års anslag var 228 000 kr.

Resursutvecklingen

Fondens verksamhetskaperitet är helt beroende av avkastningen av de medel som genom riksdagsbeslut har överlämnats till fonden. Medlen utgörs av en värdepappersportfölj (obligationer) som förvaltas av riksbanken. Fondens likvida medel ger också vissa ränteintäkter.

1968–1974 var intäkterna ca 20 milj. kr. per år. 1975–1978 (efter ett kapitaltillskott på 100 milj. kr. genom beslut av riksdagen våren 1974) uppgick de till ca 27 milj. kr. Åren 1979–1980 var intäkterna 36 resp. 41 milj. kr. och 1981–1983 omkring 50 milj. kr. Fr. o. m. 1984 har intäkterna varit drygt 60 milj. kr. per år. Uppgången 1979 sammanhänger med det kapitaltillskott på 100 milj. kr. som beslutades av riksdagen 1978. Ökningen därefter beror på att några poster obligationer med låg avkastning förfallit till inlösen eller sålts. Obligationer med högre avkastning har därefter kunnat köpas. Inkomstökningar av det senare slaget kommer att bli helt marginella under de närmast kommande åren.

En *nominell* kapacitetsökning kan sålunda redovisas för de senaste åren. Under perioden 1979–1984 var den genomsnittliga årliga ökningen något större än index för den allmänna prisutvecklingen i Sverige. Styrelsen beslöt emellertid 1981 – trots att de faktiska kostnadsökningarna för forskningsprojekt är klart större än vad konsumentprisindex anger – att tills vidare räkna upp årsbudgeten endast ungefär i takt med de allmänna kostnadsstegringarna. En viss avsättning av forskningsmedel för kommande år har därmed åstadkommit, vilket framgår bl. a. av nedanstående balansräkning och resultaträkning. (Skulle man välja slutet av 1960-talet som jämförelseår har det skett en mycket betydande real kapacitetsnedgång.)

Många av de forskningsprojekt som jubileumsfonden stöder belyser problem som är av allmänt samhällsligt intresse. Det är därför angeläget att resultat som tas fram blir bekantgjorda och att de kan bli föremål för diskussion och kritisk granskning. Forskningens resultat kan som regel inte omedelbart omsättas i praktiskt konkret handlande eller produktion. Som utgångspunkt för seriöst utvecklings- och reformarbete är de emellertid helt nödvändiga. Av det skälet är det viktigt att personer med ansvar för sådan verksamhet hålls välinformerade.

Områdesgrupperna har på olika sätt inom sina områden haft livliga kontakter med företrädare för berörda forskningsdiscipliner och beslutsfattande organ. Syftet har varit att stimulera till forskningsinsatser men också till utvecklingsarbete inom de aktuella områdena.

Gruppen för forskning om skattefrågor har i en skrift, *Forskning om skatter* (RJ 1985:1), publicerat sammanfattningar av 21 forskningsprojekt vilka bedrivits/bedrivs med anslag från fonden. En forskargrupp i Lund och en i Stockholm har vidare haft i uppdrag att oberoende av varandra sammanfatta kunskapsläget och diskutera möjliga reformer med utgångspunkt i befintlig kunskap och behovet av ytterligare forskning inom skatteområdet. Det framtagna materialet var i första hand avsett som underlag för en diskussion i riksdagshuset i mitten av januari 1986 mellan politiker, forskare och skatteadministratörer. Materialet kommer att ges ut i bokform under 1986.

Områdesgruppen för forskning om riksdagens funktion och arbetsformer har under året medverkat till att en bok om riksdagens historia, *Riksdagen genom tiderna*, publicerats. I mitten av november anordnades i riksdagshuset en diskussion om denna bok mellan riksdagsledamöter, författarna och övriga intresserade.

I slutet av november anordnade områdesgruppen för öststatsforskning en diskussion om detta forskningsområdes nuvarande inriktning, dess angelägenhetsgrad och dess resursförsörjning på längre sikt.

Deltagare var, förutom forskare, företrädare för berörda utskott i riksdagen, för regeringen och för myndigheter och organ med intresse för och kompetens inom området i fråga.

I fondens uppgifter ingår stadgemässigt att främja kontakter med internationell forskning. Som ett led i denna verksamhet har ett antal forskare beretts möjligheter att presentera sina projekt och forskningsresultat vid utländska institutioner eller vid internationella vetenskapliga symposier. Allsidigt informationsutbyte sker också regelmässigt med utländska, särskilt europeiska, forskningsfonder. Inte sällan har därigenom värdefulla kontakter mellan enskilda forskare eller forskargrupper kunnat förmedlas.

Fondens styrelse och prioriteringsgrupper har liksom tidigare år gjort ett antal s. k. projektbesök vid olika universitet och högskolor. Den kanske bästa uppfattningen om hur ett visst projekt bedrivs och utvecklas får man vid dessa tillfällen. Även universitetens allmänna problem inom forskning och forskarutbildning diskuteras.

De aktiviteter som beskrivits här ovan ingår som led i fondens strävan att

sprida information om den verksamhet som den stöder. Men tanken är också att fondens styrelse, sakkunniga och kansli genom att aktivt följa projekt som stöds skall få större kunskaper om forskningens resultat, utgångspunkter och förutsättningar samt bättre underlag för bedömningar av de insatser som gjorts och görs med tillgängliga forskningsmedel. Av speciellt värde är de sammankomster där riksdagsledamöter och forskare kunnat mötas för ömsesidigt erfarenhetsutbyte. Fonden har genom sin direkta anknytning till riksdagen en unik ställning som kontaktorgan mellan politiker och forskare.

Redog. 1985/86:21

Balansräkning

per den 31 december 1985 och 1984

	1985	1984
<i>Tillgångar</i>		
Obligationer	680 122 000:—*	683 052 000:—
Checkräkning i riksbanken	68 875 090:02	59 591 406:80
Postgiro	138 564:23	99 968:53
Kassa	1 000:—	1 000:—
Summa kronor	749 136 654:25	742 744 375:33
<i>Skulder</i>		
Beviljade ej utbetalda anslag	32 751 320:99	31 230 919:17
Innehållen skatt	28 334:—	37 781:—
För pensionsavgifter m. m. reserv. medel	—:—	1 691 959:65
Disponibla forskningsmedel:		
Från tidigare år	67 560 399:20	57 980 301:32
Årets avsättning	4 881 324:10	7 888 138:23
Donationsmedel:		
Kapital	450 000 000:—	450 000 000:—
Värdereglering donationskapital	193 915 275:96	193 915 275:96
Summa kronor	749 136 654:25	742 744 375:33
	<i>Nominellt värde</i>	<i>Deklarationsvärde</i>
*Svensk statens obligationer	304 005 000:—	264 203 700:—
Hypoteksinrättingars obligationer	328 870 000:—	239 978 400:—
Kommunobligationer	19 250 000:—	15 561 000:—
Industriobligationer	27 997 000:—	25 504 610:—
Summa kronor	680 122 000:—	545 247 710:—

	1985	1984
<i>Intäkter</i>		
Räntor på obligationer	54 240 367:50	55 270 974:35
Övriga räntor	7 952 662:79	6 639 709:24
Övriga intäkter	66 713:52	213 962:68
Ej utnyttjade anslag	115 079:93	562 837:09
Överföring från värderegl. donationskapital	—:—	1 284 670:—
Summa kronor	62 374 823:74	63 972 153:36
<i>Kostnader</i>		
Administrationskostnader	3 022 006:69	2 100 969:98
Projektomkostnader	2 014 492:95	1 957 375:15
Beviljadeanslag	52 457 000:—	50 741 000:—
Rea- och omvärderingseffekter	—:—	1 284 670:—
Årets avsatta forskningsmedel	4 881 324:10	7 888 138:23
Summa kronor	62 374 823:74	63 972 153:36

Specifikation av omkostnader för år 1985

A. Administrationskostnader

1. Arvoden till styrelse o. arbetsgrupper	224 400:—	
2. Lönekostnader kansli	777 978:75	
3. Pensions- och sociala avgifter	432 850:50	
4. Sjuk-, hälso-, personalvårds- o. utbildningskostnader	13 907:99	
5. Reseersättningar	210 064:61	
6. Lokalkostnader	738 586:81	
7. Expenser	624 218:03	
varavinventarier	394 087:—	
telefon, post	79 092:55	
kopiering	79 329:—	
kontorsmateriel	49 762:03	
övriga expenser	21 947:45	
		3 022 006:69

B. Projektomkostnader

1. Arvoden till sakkunniga	371 940:—	
2. Förvaltningsavgifter	1 398 944:—	
3. Konferenser	196 940:95	
4. Övrig information	46 668:—	2 014 492:95

En fortlöpande räkenskapsmässig granskning av fondens verksamhet och förvaltning har under året utförts av riksbankens revisionsavdelning. Externrevision har dessutom genomförts av företrädare för riksdagens revisorer. Verksamhetsberättelsen för fonden kommer också i enlighet med föreskrift i fondstadgarna att överlämnas till riksdagens revisorer.

Redog. 1985/86:21

Stockholm den 11 februari 1986

Staffan Helmfrid

Bengt Dennis

Gunnar Biörck

Stig Gustafsson

Einar Larsson

Helge Hagberg

Leif Lewin

Lars-Ingvar Sörenson

David Magnusson

Lars Ahlmark

Solveig Wikström

Nils-Eric Svensson

I det följande presenteras under avsnitt A (s. 9–47) sammanfattningar av projektplanerna för de *nya* forskningsprojekt som under 1985 beviljats anslag från fonden. Vidare redovisas under avsnitt B (s. 47–51) vissa statistiska uppgifter rörande verksamheten 1965–1985.

A. NYA PROJEKT SOM BEVILJATS ANSLAG ÅR 1985

Ekonomisk historia

Bo Gustafsson, Rolf Torstendahl, Björn Wittrock
600 000 kr.

Dnr 82/178

Mångvetenskaplig forskning om samhällsorganisatoriska problem

Avsikten är att kvalificerade forskare från olika discipliner skall utarbeta övergripande teorier om samhället och därmed bidra till en bättre förståelse av sammanhang och utvecklingslinjer. Även empiriska studier planeras. En bredare och mer djupgående kunskapsutveckling är angelägen inom svensk samhällsvetenskap. Idéutbyte och samverkan mellan framstående forskare från skilda länder och ämnesområden bör kunna bidra därtill.

Johan Söderberg, Stockholms universitet
50 000 kr.

Dnr 85/42

Agrarproduktion, priser och löner i 1500-talets Sverige

Projektet skall undersöka valda sidor av 1500-talets ekonomiska utveckling i Sverige. En del av projektet studerar den agrara ekonomin i syfte att kartlägga produktionsförändringar, resursernas fördelning och regionala skillnader i produktionsinriktning. Utgångspunkten är de källmaterial Hans Forssell för hundra år sedan översiktligt bearbetade. Avsikten är att välja ut några mindre regioner för intensivstudium utifrån tiondelängder, Älvsborgs lösen 1571 och kungsgårdsräkenskaper. Den *andra* delen av projektet ägnas en analys över tiden av pris- och löneserier främst för Stockholms stad. Försök att bestämma reallöneutvecklingen görs. Stor vikt läggs vid att placera in resultaten i ett internationellt sammanhang.

Gunnar Fridlitzius, Lunds universitet
225 000 kr.

Dnr 85/184

Befolkning och ekonomi i Sverige under 350 år

Tidigare genomförda studier inom projektet "Mortalitet, fertilitet och ekonomisk utveckling" utgick från Tabellverkets aggregerade data och

omspände tidsperioden efter 1750. Syftet med föreliggande projekt är att mot bakgrund av dessa studier för det första beskriva och analysera befolkningsutvecklingen i Sverige före Tabellverkets tillkomst 1749, genom bearbetning av individdata från olika delar av landet samt, för det andra, att fördjupa tidigare genomförda studier av utvecklingen efter 1750, också detta huvudsakligen genom analys av individdata.

En av de många svårigheter man möter vid analys av den sociala och ekonomiska utvecklingen före 1750 är bristen på relevanta befolkningsdata. Det ter sig därför som en mycket angelägen uppgift att konstruera huvuddragen i den svenska befolkningsutvecklingen för denna period. I den konkreta analysen av utvecklingen före 1750 kommer vi att koncentrera oss på två frågor. I vilken mån var de långsiktiga förändringarna i dödligheten beroende av ekonomiska förändringar samt i vilken mån fungerade giftermålsåldern som en reglerande befolkningsmekanism?

I analysen av perioden efter 1750, som är ett komplement till tidigare genomförda studier, koncentreras intresset kring följande frågor: (1) i vilken mån och under vilka ekonomiska omständigheter förekom familjeplanering, (2) vilka skillnader finns i fertilitet och mortalitet mellan olika yrkesgrupper och (3) hur användbar är familjerekonstruktionsmetoden.

Bo Gustafsson, Uppsala universitet
110 000 kr.

Dnr 85/227

Socialismens politiska ekonomi: teori, ideologi, praktik

Syftet med detta projekt är att öka kunskaperna om och förståelsen av de östeuropeiska staternas ekonomiska system med avseende på de ideologiska rötterna till dessa system, deras grundläggande funktionssätt och de reformförsök som företagits med avsikt att öka systemens funktionsduglighet. Trots betydande skillnader i fråga om ursprung, utveckling, resursbas och politiskt-institutionella förutsättningar uppvisar de östeuropeiska ekonomierna vissa gemensamma strukturdrag såsom statligt-kollektiva ägandeformer, centraliserad ledning av samhällsekonomin, tvingande samhällelig totalplanering och hierarkiskt uppbyggd ordergivning som instrument för resursallokeringen – allt under kommunistpartiernas politiska envælde. Eller uttryckt i andra termer: politikens primat över ekonomin, kommandometodernas primat över marknaden och produktionens primat över konsumtionen. Till följd därav präglas dessa ekonomier av permanent resursbrist, knapphet på konsumtionsvaror, teknologisk eftersläpning och ofta förekommande ekonomiska och politiska kriser men också upprepade ansatser till reformer i syfte att förbättra systemens funktionsduglighet, vanligen i form av ett ökat inslag av decentraliserat beslutsfattande och ökat utnyttjande av priser och materiella incitament. I detta projekt studeras dessa system med avseende på den teoretisk-ideologiska bakgrunden i den marxistiska teorin, de ungerska reformförsökens intellektuella och ideologiska aspekter och det polska ekonomiska systemets uppbyggnad, beteende och dynamik.

Agneta Karlsson, Lunds universitet
170 000 kr.

Dnr 84/106 B

Om strategi och legitimering – en studie av legitimeringsproblematiken i samband med strategisk omorientering i organisationer

I det här aktuella projektet riktas intresset mot planerade organisatoriska förändringar – mer bestämt mot managements insatser i samband med dessa. Det är ett centralt antagande att management härvid agerar "politiskt" för att bland olika interna och externa intressenter *legitimera* de beslut och handlingar vari förändringarna består. Legitimering uppfattas i allt väsentligt som en kommunikativ-symbolisk eller "retorisk" handling. "Retoriken" eller "det politiska språket" implicerar ansatsen att identifiera förändringsprojekten med accepterade handlingsnormer i det aktuella kontextet.

Syftet med projektet är att generera en teori avseende legitimeringsprocessens förutsättningar, struktur och innehåll i olika företagskulturer. "Förutsättningarna" återspeglar, i den enskilda organisationen, dominerande ideologier och handlingsmönster och graden av konformitet mellan dessa och de planerade omdaningarna. "Struktur" avser hur de legitimerande handlingarna förhåller sig till varandra, dvs. studiet av legitimeringsom handlingskedjor/hierarkier. "Innehållet" slutligen omfattar studiet av de ovannämnda "symboliska-kommunikativa" handlingarna.

Projektet bedrivs – empiriskt – i form av ett antal fallstudier vilka omfattar offentliga och privata företagskulturer.

Nationalekonomi

Arne Bigsten, Göteborgs universitet
360 000 kr.

Dnr 84/288

Economic consequences of the coffee boom in Kenya and Tanzania: A comparative analysis

Åren 1976–1978 inträffade en mycket kraftig men kortvarig ökning av världsmarknadspriset på kaffe. För de kaffe-exporterande länderna representerade detta en stor förändring i relativpriser, en stor inkomstökning och ett stort inflöde av valuta. Denna studie avser att analysera konsekvenserna av denna prishöjning för Kenya och Tanzania, där kaffe är den viktigaste avsalugrödan och den viktigaste källan till exportinkomster. De ekonomisk-politiska reaktionerna på de ökade inkomsterna skilde sig kraftigt åt mellan de två länderna. I Tanzania togs en stor del av de ökade inkomsterna in i form av skatt, som finansierade ökade offentliga utgifter, medan i Kenya nästan hela inkomstökningen gick till bönderna.

Tillgången på ett unikt datamaterial och delvis redan utvecklade modeller, en prisförändring som är tillräckligt stor för att ha klart observerbara effekter

på ekonomins struktur och tillväxt samt helt olika ekonomisk-politiska reaktioner i två likartade ekonomier gör att det finns unika förutsättningar att komma med väl underbyggda slutsatser. Med hjälp av projektmodellerna blir det möjligt att på ett bättre sätt än tidigare testa tillväxt- och inkomstfördelningskonsekvenserna av radikalt olika ekonomisk politik. Huruvida de fattiga hjälps bäst av att man ökar de offentliga utgifterna eller genom att man bättre belönar progressiva småbönder är en central fråga för utvecklingspolitiken. Studien kommer vidare att utförligt diskutera med vilken ekonomisk politik man bör möta kraftiga, utifrån kommande ekonomiska störningar, och resultaten har också omedelbar relevans för biståndsgivning, prispolitik vad avser grödor och fördelningspolitik.

Bertil Holmlund, FIEF (Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning)

85 000 kr.

Dnr 85/90

Wages and employment in a unionized economy: The case of Sweden

Projektet syftar till att utveckla och empiriskt pröva en modell för löne- och sysselsättningsbestämning avseende den svenska industrin. Den teoretiska referensramen kommer att bygga på modern teori för fackföreningsbeteende. En tankegång här är att fackföreningens lönekrav bygger på en avvägning mellan reallöne- och sysselsättningsmål. Denna typ av teoretisk ansats har inte tidigare prövats på svenska förhållanden.

Projektet kan ge ett bidrag till förståelsen av flera samhällsförhållanden av stort allmänintresse. I vilken mån har den sysselsättningsstabiliserande politiken påverkat lönebildningen? Hur påverkas löner och sysselsättning av ändrade inkomstskatter, arbetsgivaravgifter och indirekta skatter? Hur ser samspelet mellan avtalsmässiga löneökningar och löneglidning ut? Hur skulle en förkortad arbetstid påverka lönekrav och sysselsättning?

Projektet genomförs i form av ett samarbete mellan FIEF och Stanford University, USA.

Eskil Wadensjö, Stockholms universitet

312 000 kr.

Dnr 85/126

En organiserad arbetsmarknad. En studie av några utvecklingsdrag på svensk arbetsmarknad

Den svenska arbetsmarknadens institutionella ram har förändrats markant under de senaste båda decennierna. Lagar, avtal, skatter, socialförsäkrings-system och arbetsmarknadspolitik har fått ökad omfattning och delvis också ändrat inriktning. Arbetsmarknaden har i flera olika avseenden blivit mer av en *organiserad arbetsmarknad*. Den är också mer organiserad i den mening att en ökad del av såväl arbetstagare som arbetsgivare är medlemmar i fackföreningar resp. arbetsgivarorganisationer. Dessa förändringar har konsekvenser för arbetsmarknadens sätt att fungera.

Projektet syftar till att belysa vissa drag av utvecklingen mot en mer organiserad arbetsmarknad. Den metod som har valts är att fokusera intresset på tre centrala beslut: 1) anställningsbeslut, 2) beslut om regler för turordning vid uppsägningar och 3) beslut att lämna arbetskraften genom pensionering. I varje fall undersöks dels hur de institutionella förändringarna påverkat besluten, dels vissa effekter av de förändrade besluten. Analysen kommer att bygga på ekonomisk teori och på empiriskt material bl. a. i form av kollektivavtal, anställningskontrakt och rättsfall.

Bengt Jönsson, Universitetet i Linköping
200 000 kr.

Dnr 85/261

En hälsoekonomisk analys av samband mellan socioekonomiska faktorer och ohälsa

Sambandet mellan hälsotillståndet i en befolkning och olika sociala och ekonomiska variabler har varit i centrum för det sjukvårdspolitiska intresset under många år. Ett huvudproblem har dock varit att det vetenskapliga underlaget i form av såväl genomarbetad teori som metodologiskt tillfredsställande empiriska studier inte motsvarat det intresse som väckts. Projektets syfte består av tre delsyften vilka ligger till grund för tre delprojekt.

Det första delprojektet, en studie på nationell nivå resp. en studie på länsnivå, avser belysa två centrala frågeställningar. Den första är att fastställa om det föreligger samband mellan socioekonomiska faktorer och ohälsa på de olika nivåerna samt beskriva eventuella skillnader och likheter. Den andra frågeställningen är om ekonometriska metoder på aggregerad nivå är lämpliga att använda inom makroepidemiologisk forskning och om så är fallet, vilka förutsättningar med avseende på teori, metod och dataunderlag som krävs.

Det andra delprojektet, en studie baserad på individdata, syftar till att identifiera olika socioekonomiska variabelkombinationer vilka kan medföra ohälsa samt beskriva och bedöma sambandens natur. En utgångspunkt är att tillämpa Grossmanmodeller för efterfrågan på hälsa på retrospektiva svenska data samt om möjligt utveckla en lämplig databas för fortsatt forskning.

Det tredje delprojektet syftar till att jämföra resultat vilka genererats på individnivå med resultat vilka tagits fram på aggregerad nivå.

Projektet kommer att genomföras i samarbete med forskare i hälsoekonomi, socialmedicin, ekonometri och statistik från Aarhus, Uppsala och Linköpings universitet.

Lars Calmfors, Stockholms universitet
300 000 kr.

Dnr 85/289

Regler för stabiliseringspolitiken: de institutionella faktorernas betydelse

Den ekonomisk-politiska debatten kretsar i hög grad kring temat regler för stabiliseringspolitiken. De flesta är överens om att sådana regler är önskvär-

da, men det föreligger inte någon enighet om hur de bör utformas: Skall finanspolitiken vara kontracyklisk? Skall man ha mål för penningmängdens tillväxt? Skall inflationsstörningar ackommoderas? En ytterligare viktig fråga är hur givna regler kan bli trovärdiga.

Beträffande regler för stabiliseringspolitiken finns det en teoriansats för atomistiska marknader med ett stort antal agenter och en för en helt centraliserad arbetsmarknad. Dessa olika antaganden leder ofta till skiljaktiga slutsatser. Projektets *övergripande syfte* är att analysera hur olika stabiliseringspolitiska regler fungerar under olika marknadsformer och hur trovärdighetsproblemen skiljer sig åt.

Arbetet skall innefatta såväl *teoretiska* som *empiriska* delar. I den teoretiska delen skall särskilt intresse ägnas åt samordningen av stabiliseringspolitiken. En annan huvudfråga gäller samspelet mellan stabiliseringspolitik och lönebildning i en ekonomi med flera inbördes konkurrerande fackföreningar och hur graden av samordning i löneförhandlingarna påverkar lönebildningen och effekterna av olika stabiliseringspolitiska regler.

I den empiriska delen planeras dels partiella studier av löne- och prisbildningen för att ekonometriskt pröva de grundläggande institutionella antagandena i de teoretiska modellerna, dels mer generella ansatser. I en mer generell ansats skall också enkla allmänjämviktsbaserade simuleringsmodeller utvecklas.

Projektet beräknas bli slutfört till 1988-12-31.

Kulturgeografi

Torvald Gerger, Stockholms universitet

75 000 kr.

Dnr 85/81

Longitudinella studier av förändringsprocesser under agrarsamhällets upplösningsskede

Projektets betydelse:

Ökar kunskaperna kring väsentliga samhällsprocesser. Utvecklar teori och metod för historisk-geografiska studier på individnivå och med en longitudinell uppläggningsmetod.

Delpjektens syfte:

1. Skiftesreformer som samhällsomvandlare

Delpjektets syfte är att undersöka vilken roll jordskiften kom att spela i Sverige under agrarsamhällets upplösningsskede. Undersökningen genomförs på *mikronivå* med den enskilda byn, produktionsenheten och individen som primära studieobjekt och *longitudinellt*. Utvecklingen följs kontinuerligt över en längre tidsperiod. Undersökningen genomförs komparativt, förhållanden i två olika urval av byar hämtade från Östergötland och Småland jämförs för att belysa vad olika produktionsstruktur, naturförhållanden och eventuella binärningar har betytt i sammanhanget. Genomgående beaktas ett konfliktperspektiv – motsatta intressen mellan olika grupper i byarna ställs mot varandra.

Redog. 1985/86:21

Detta delprojekts syfte är att studera sociala och rumsliga förändringsprocesser under agrarsamhällets upplösningsperiod. Huvudfrågeställningarna berör olika torparkategorier (herrgårdstorp och bondetorp). Frågor om resursöverföring, social och rumslig rörlighet kommer att belysas via studier på individnivå och med en longitudinell metodansats. Byarnas och godsens produktionsstruktur, storlek och infrastruktur ger förklaringar.

Sten Lorentzon, Göteborgs universitet

230 000 kr.

Dnr 85/113

Beslutsfattandets geografiska fördelning och förändringar som följd av den nya tele-datatekniken

Närhet till beslutscentra är en viktig faktor för företags lokaliseringsspreferenser. Detta gynnar Stockholm, Sveriges dominerande beslutscentrum. Med hänsyn till målsättningarna inom bl. a. regionalpolitiken att skapa robusta arbetsmarknader framträder frågan om det är möjligt att fördela beslutsfattandet jämnare över landet.

Nyckeln till förändringar kan vara den nya tele-datatekniken. Bättre beslutsunderlag genom tele-datateknik ökar förutsättningarna att delegera beslutsfattandet. Även ett annat utvecklingsförlopp är emellertid tänkbart, nämligen att den nya tekniken ökar möjligheterna att kontrollera stora organisationer, vilket kan innebära att verkligt strategiska beslut i större utsträckning fattas centralt.

Syftet är att studera dels om beslut delegeras inom olika verksamheter, dels om verkligt strategiska beslut flyttas uppåt i beslutshierarkin och vilka de geografiska konsekvenserna blir av dessa förändringar. Ökad kunskap härom är ett led i strävandena att öka vår beredskap inför tänkbara förändringar som följd av den nya tele-datatekniken. Vidare ökar möjligheterna att kunna bedöma vilka åtgärder som bör vidtas för att skapa ett från geografisk synpunkt välbalanserat samhälle.

Verksamheter att studera är bl. a. affärsdrivande verk, vars inköpsbeslut fattas centralt och är avgörande för upphandling för hela landet. Det empiriska materialet inhämtas främst genom intervjuer med beslutsfattare inom olika verksamheter, men även officiell statistik och matriklar utgör viktiga informationskällor.

Sociologi

Jan Trost, Uppsala universitet

250 000 kr.

Dnr 85/27

Äktenskaps- och familjeförändringar; en uppföljning

Från mitten av 1960-talet har giftermålsfrekvensen sjunkit, i synnerhet under de första tio åren. Samtidigt började skilsmäsofrekvensen stiga kraftigt, den

är fortfarande stigande även om ej med samma hastighet. Samboende utan äktenskap var mycket ovanligt före mitten av 1960-talet; samboendefrekvensen har emellertid stigit snabbt och mer än väl "kompenserat" nedgången i giftermålsfrekvens.

Redog. 1985/86:21

Vid mitten av 1960-talet intervjuade vi ungefär 400 nygifta par; fem år senare återintervjuades de samt efter ytterligare fem år intervjuades ungefär 100 nygifta och ungefär 100 samboende par (genomgående makarna/parterna var för sig). Register och frågeformulär finns lagrade varför det är möjligt att följa dessa ungefär 1 200 personer. Avsikten är att följa dem dels via pastorsämbetenas register, dels genom personliga intervjuer med ett underurval av de tre materialen. Vi kommer på detta sätt att få ett omfattande material över vad som hänt dessa par under en tjugoårs- resp. femårsperiod. Med detta unika material kan vi analysera skeenden under en period av förändring för par som gifte sig innan förändringarna startade och också för par som befann sig i en tid då de stora förändringarna skett. Från såväl teoretisk som praktisk synpunkt blir studien av stor betydelse; även internationellt sett är studien av stor betydelse då många andra länder befinner sig i ett skede som motsvarar det Sverige befann sig i för 10–20 år sedan. Successiv avrapportering kommer att ske.

Karl Erik Rosengren, Göteborgs universitet
250 000 kr.

Dnr 85/53

Internaliserad kultur

Ett forskningsprogram om värden, individer och massmedier

Kulturens roll i samhället har under den senaste tjugoårsperioden systematiskt studerats med hjälp av kulturindikatorer. Kulturen har därvid huvudsakligen studerats på samhällsnivå genom innehållsanalys av massmedier. Den manifesterar sig emellertid även på individnivå i form av idéer, värden och föreställningar. För att bättre belysa kulturens roll i samhället krävs studier av båda nivåerna samt studier av massmedieanvändningens roll som länk mellan nivåerna. Vidare måste kulturen relateras till övriga samhällsinstitutioner.

Syftet med projektet "Internaliserad Kultur" är att vid Avdelningen för masskommunikation starta en serie mätningar av kultur på individnivå. En årlig riksstudie och två årliga lokalstudier i form av postenkäter under fyra års tid ger oss en bild av de värden och idéer som är förhärskande bland 1980-talets svenskar. Liknande tidsserier håller på att upprättas i flera västeuropeiska länder.

Ett andra syfte är att i samma undersökningar studera massmedieanvändningens roll i uppkomsten och förändringen av dessa värden. Avsikten är vidare att i efterhand undersöka sambanden mellan kulturen på samhälls- och individnivå samt relatera kulturindikatorerna till sociala och ekonomiska indikatorer.

Projektet kan sägas bygga på de samlade erfarenheterna från tre forskningstraditioner: kulturindikatorforskningen (i Sverige representerad av Kulturindikatorprogrammet), medieanvändningsforskningen (i Sverige re-

presenterad av bl. a. Mediapanel och läsvanestudierna vid Avdelningen för masskommunikation), samt räckviddsforskningen (i Sverige representerad av bl. a. Mediebarometern). Ett viktigt förberedelsearbete har utförts inom projektet Mediakult, vilket bedrevs med ett igångsättningsanslag från RJ.

Den kommande omstruktureringen av det svenska mediasystemet ger projektet stor samhällsrelevans.

Anders Kjellberg, Lunds universitet

178 000 kr.

Dnr 85/232

Fackliga organisationer i Västeuropa efter 1945

Syftet med detta internationellt baserade projekt är att få fram verkligt jämförbara data om de fackliga organisationernas utveckling efter 1945 i 13 västeuropeiska länder, samt att göra internationellt jämförande analyser och bidra till teoriutvecklingen inom detta område. I den internationella projektledningen ingår bl. a. professor Peter Flora vid Mannheims universitet, Västtyskland, där också det i projektet engagerade Västeuropeiska Dataarkivet är beläget. Till arbetsuppgifterna för det svenska delprojektet hör att: (1) samla in data om de svenska fackliga organisationernas utveckling till Västeuropeiska Dataarkivet, varav en del publiceras i en på engelska utgiven Datahandbok (+ en kommenterad bibliografi), (2) skriva en monografi i samma ämne till en ländermonografivoly, samt (3) svara för en internationellt jämförande analys i en volym med komparativa analyser. Även publicering på svenska blir troligen aktuell. För vissa variabler görs ett urval av fackliga organisationer (LO, TCO, Metall, Kommunal, Handels och SIF/PTK). Projektet rör såväl de fackliga organisationernas egenskaper (medlemsutveckling, demokrati, centraliseringsgrad, relationer mellan fackliga organisationer m. m.) som deras förhållande till arbetsgivare(föreningar), politiska partier och staten. Förutom för den samhällsvetenskapliga forskningen och teoriutvecklingen bör projektet ha ett klart intresse för fackliga organisationer, arbetsgivareorganisationer, företag och allmänheten. Projektdeltagarna kommer från de 13 studerade länderna, dvs. Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Norge, Schweiz, Storbritannien, Sverige, Västtyskland och Österrike. För Sveriges del har Anders Kjellberg engagerats. Projektet beräknas avslutas 31/12 1987.

Karl Erik Rosengren, Göteborgs universitet

50 000 kr.

Dnr 85/250

Dagskritiken, essayistiken och litteraturhistorien

Projektets syfte är att företa en kvantitativ innehållsanalys av den litteraturhistoriska och litteraturessayistiska produktionen under perioden 1895–1950 för att avgöra hur stor uppmärksamhet de olika författarna inom den studerade kohorten tilldelats av essayister och litteraturhistoriker under denna tid. Resultaten av innehållsanalysen skall relateras till redan existeran-

Redog. 1985/86:21

de data om kohortförfattarnas ställning hos 1880-talets och efterkrigstidens recensentkår.

Redog. 1985/86:21

Genom en undersökning som den föreslagna kan man få en mera precis uppfattning om ett klassiskt problem i litteraturvetenskapen: frågan om i vad mån varje generation av litteraturrecensenter skapar en egen bild av de väldiga material det litterära förflutna erbjuder, eller om den i huvudsak reproducerar vad tidigare generationer av recensenter, essayister och litteraturhistoriker åstadkommit av sällning och värdering. I förlängningen av detta resonemang ligger principiellt grundläggande frågor om samhällets allmänna kultur- och opinionsklimat, dess beroende av forntid och samtid. Kvantitativa data måste som alltid kompletteras med kvalitativ argumentation.

Thor Norström, Stockholms universitet
220 000 kr.

Dnr 85/272

Alkohol och våldsbrottslighet

Projektets allmänna syfte är att undersöka alkoholkonsumtionens betydelse för våldsbrottslighet. Hypotesen om alkohol som en viktig faktor vid uppkomsten av våldsbrott har lång tradition och har berörts i ett flertal forskningsprojekt. Föreliggande projekt är baserat på tidsserieanalys av aggregerade data, med samtidigt utnyttjande av annan existerande information. Denna ansats är inte tidigare prövad med tillämpande av moderna tekniker, men kan – som vi bedömer det – ge originella och väsentliga bidrag på centrala områden.

Mer specifikt har följande frågeställningar formulerats, där 1–3 är de centrala:

1. Att med utnyttjande av tidsserieanalys, och på basis av svenska 1900-talsdata, skatta effekten av ändringar i per capita-konsumtionen på den registrerade våldsbrottsligheten.
2. Kvasi-experiment, dvs. undersöka effekten på våldsbrottsligheten av händelser/åtgärder som kraftigt förändrat konsumtionen.
3. Att undersöka huruvida skillnader mellan olika länders dryckeskultur påverkar per capita-konsumtionens effekt på våldsbrottsligheten. Metoden blir här att jämföra tidsserieestimat avseende länder där skillnader i dryckeskultur kan beläggas.
4. Testa hypotesen att sambandet mellan alkoholkonsumtion och våldsbrottslighet delvis förmedlas indirekt via marginalisering. Testet skulle knytas till förekomsten av de eftersläpande effekter, som denna hypotes bör implicera.
5. I vilken utsträckning är alkohol närvarande i våldssituationer utan att för den skull vara en orsak till det uppkomna våldet; dvs. till vilken grad är alkohol en exogen faktor?

Lars-Göran Stenelo, Lunds universitet
330 000 kr

Dnr 85/45

Samhällsutveckling och konsensusdemokrati. Problemuppfattning och konfliktlösningstrategier i Sveriges riksdag under 1970- och 1980-talen

Flera tendenser i de senaste årens samhällsutveckling har bidragit till att försämra villkoren för det politiska beslutsfattandet och därmed påverka de förtroendevaldas situation.

Projektet inriktas därför på studier av a) variationer i riksdagsledamöternas inställning till olika konfliktlösningstrategier och deras förhandlingsbeteende, b) variationer i riksdagsledamöternas analys av samhälleliga problem, c) sambanden mellan variationer i mönstret av konfliktlösningstrategier och förändringar i problemanalys mot bakgrund av samhällets politiska, ekonomiska och sociala utveckling. Studien avser tiden fr. o. m. 1971.

Projektet bygger bl. a. på förhandlingsteori och kognitiv teori. Materialet utgörs dels av intervjuer, dels av riksdagsstrycket.

Förändringar i mönstret av olika konfliktlösningstrategier studeras genom en genomgång av utskottsberedningarna från perioden. På basis av denna översikt utväljs ett antal frågor för närmare studium av förhandlingsprocesser i olika situationer.

Med innehållsanalytisk metod studeras variationer och förändringar i riksdagsledamöternas problemuppfattning, problemanalys och problemlösning vad gäller den ekonomiska utvecklingen, Sveriges ökade beroende av omvärlden och det politiska systemets funktionsförmåga. Analysmetoden cognitive mapping skall provas.

I projektets avslutande fas studeras sambanden mellan förändringar i problemanalys och förändringar i konfliktlösningsbeteenden mot bakgrund av samhällsutvecklingen under 1970- och 1980-talen: bytet av författning, den ändrade parlamentariska situationen, den ekonomiska utvecklingen, det ökande beroendet av omvärlden, den ökade massmediebevakningen av politikerna, tendenserna till minskad handlingsfrihet för beslutsfattarna. Dessa analyser som bygger på de tidigare studierna och på intervjuer syftar till teoriuppyggnad och hypotesgenerering.

Sören Holmberg, Göteborgs universitet
750 000 kr.

Dnr 85/58

Riksdagen, valen och den representativa demokratin

Huvudsyftet med forskningsprojektet *Riksdagen, valen och den representativa demokratin* är att studera riksdagens roll i den representativa demokratin med utgångspunkt från de allmänna valen.

Forskningsprojektet kommer organisatoriskt att samordnas med pågående och tidigare studier inom valforskningsprogrammet vid Statsvetenskapli-

ga institutionen i Göteborg (väljarintervjuer vid samtliga ordinarie val sedan 1956, intervjustudie med ledamöterna av riksdagens andra kammare 1968–1969, analyser av medieinnehåll och partibudskapsstudier under valrörelserna sedan 1956).

Projektet omfattar valperioden 1985–1988. Följande empiriska undersökningar planeras: *Enkätstudie med riksdagsmännen* 1985 och 1988 och *undersökningar av agerandet i riksdagen* under valperioden 1985–1988 samt *studier av valbudskap och massmediernas innehåll och påverkan* under valrörelserna 1985 och 1988. I projektet ingår vidare *väljarstudier* vid valen 1985 och 1988, vilka genomförs i samarbete med Statistiska centralbyrån, och som finansieras av riksdagen via anslaget till valstatistiken.

Forskningsprojektet kommer att omfatta femårsperioden 1985–1990 och avslutas med en sammanfattande bok om riksdagen och den representativa demokratin. Resultat från projektets olika delområden kommer dessförinnan att ha avrapporterats i ett flertal publikationer.

Folke Johansson, Göteborgs universitet
75 000 kr.

Dnr 85/134 PL

Riksdagen och massmedia

Nyheter i massmedia är för det stora flertalet medborgare den enda fungerande informationskanalen om vad som händer i riksdagen såväl som om de flesta andra samhällsföreteelser. Den totala nyhetsförmedlingen om politisk verksamhet har ökat markant under de senaste decennierna. Det är emellertid långt ifrån klart att riksdagen spelar samma roll som tidigare resp. får samma andel av utrymmet för politiskt material som den tidigare fått.

Denna studie avser att beskriva hur massmediebevakningen av riksdagen ser ut och har sett ut. Förändringar i formerna för riksdagsmännens egna kontakter med massmedia skall studeras. Riksdagen ses inte separat utan som en del av det politiska systemet. Aktiviteter i andra delar av systemet kan innebära en förskjutning av massmediernas intresse. En förändring i journalistikens bedrivande kan också ha effekt. Dessutom skall en jämförelse ske med motsvarande situation för riksdag och parlament i några grannländer.

Lars Ricknell, Umeå universitet
225 000 kr.

Dnr 85/144

Studiestödspolitik i tio europeiska länder – innehåll, beslutsprocess och effekter

Undersökningen är en jämförande analys av politik på studiestödsområdet. Utgångsmaterialet är studiestödsprogrammen, kännetecknade genom ett antal egenskaper, studiestödsvariabler, som antas representera ambitionerna hos beslutsfattarna och politikens innehåll. För bekräftelse av deras verklighetsunderlag utsträcks undersökningen till de politiska besluten och

vad som föregått dem. Ett mål för undersökningen är att under jämförelse pröva överensstämmelsen mellan studiestödsvariablerna och de bakom programbesluten liggande omständigheterna i termer av värden och idéer.

Utgångspunkten är att beslutsfattarna handlar aktivt och föregripande, varvid i idealfallet programmet överensstämmer med ambitionerna. Då detta inte sker antas beslutsfattarna handla reaktivt och under anpassning. Beslutsfattandet sker inte alltid under samförstånd. Olika intressenter söker påverka programutformningen. Ett andra mål är att jämföra beslutsprocessen i termer av dimensionerna aktiv–reaktiv och konsensus–konflikt enligt en av Richardson m. fl. utarbetad modell. Därtill fogas dimensionen kunskap.

Ett tredje mål är att undersöka effekterna av studiestödspolitik på området social rekrytering till högskolan.

Det praktiska värdet ligger i prövningen av ett antal studiestödsvariabler som kan användas för bedömning av vårt eget studiestödssystem.

Projektets löptid beräknas till tre år.

Anders Mellbourn, Stockholms universitet
115 000 kr.

Dnr 85/161

Efter det starka samhället – socialdemokratisk regeringspolitik om den offentliga förvaltningen 1982–1985

Syftet är att studera civildepartementet under regeringsperioden 1982–1985 och dess verksamhet som uttryck för ett socialdemokratiskt försök till omorientering i praktisk politik och ideologi i en tid då kritiken mot samhällets byråkratisering satt det starka samhällets politik i fråga. Undersökningsobjekten är själva departementet, dess tillkomst, organisering och ledning, de utredningar och den försöksverksamhet som departementet tagit initiativ till och debatten kring departementet och dess verksamhet. En viktig frågeställning är att analysera dessa strävanden i förhållande till socialdemokratis traditionella föreställningar om det starka samhällets politik och att klarlägga de konflikter civildepartementets politik kan ha givit upphov till i förhållande till partiet och till andra departement, ämbetsverk och kommuner.

Undersökningen genomförs med en journalistisk-statsvetenskaplig ansats under en koncentrerad arbetsperiod och skall vara slutförd före halvårsskiftet 1986.

Aleksander Loit, Uppsala universitet
200 000 kr.

Dnr 85/166

Ekonomiska och politiska relationer mellan Sverige och Sovjetunionen 1917–1934

Den historiska forskningen om de svensk-sovjetiska relationerna har betydelse i en tid då dessa relationer är starkt uppmärksammade. Projektets allmänna syfte är att analysera återskapandet av ekonomiska och politiska

förbindelser mellan Sverige och det postrevolutionära Ryssland. De politiska och framför allt de ekonomiska kontakterna följs fram till det svenska diplomatiska erkännandet av Sovjetunionen 1924. Dessutom specialstuderas de ekonomiska förhållandena kring tre svenska koncessionsföretag inom sovjetrysk industri, vilka ett efter ett övertogs av staten under 1930-talets första år. De svensk-sovjetiska ekonomiska och politiska relationerna under perioden för projektet har inte undersökts ingående av vare sig svenska eller andra forskare. I Finland har Sune Jungar skrivit en översikt över bl. a. svenska koncessionsföretag i Sovjetryssland jämte de samlade ekonomiska och politiska kontakterna mellan Sverige och den unga sovjetryska staten. Jungars arbete kan tjäna som en introduktion till detta forskningsprojekt. Detsamma gäller medsökanden Helene Carlbäcks förundersökning om ekonomiska förbindelser mellan Sverige och Sovjet 1917–1924. Förnämliga primärkällor för projektet finns främst i UD:s och Exportföreningens arkiv samt i olika företagsarkiv. Vidare planeras forskning i sovjetiska arkiv.

Bo Huldt, Utrikespolitiska institutet
600 000 kr.

Dnr 85/277

Sovjetunionen och dess grannar – säkerhetspolitiska aspekter

Projektet "Sovjetunionen och dess grannar" syftar i första hand till fördjupad kunskap om sovjetisk säkerhetspolitik sedd i ett historiskt perspektiv men med fokus på de senaste 10–15 årens utveckling. I andra hand syftar projektet till att lägga en grund för en kontinuerlig, akademisk och policyrelevant forskning om sovjetisk utrikes- och säkerhetspolitik inom ramen för ett större forskningsfält, strategiska studier.

Projektet består av tre delprojekt: det *sovjetiska säkerhetsbegreppet*, *sovjetisk neutralitetssyn* och "*distant mirror*" – *en jämförande strategisk analys av Sovjetunionens syn på Norden och Nordostasien*.

Studien av säkerhetsbegreppet genomförs som en kvantitativ innehållsanalys med historisk metod och historiskt perspektiv. Analysen av "doktrin" och "tänkande" drivs parallellt med en specialstudie av sovjetiskt agerande inom ramen för ESK-processen.

Neutralitetsstudien är en komparativ analys av sovjetisk neutralitetsuppfattning – "doktrin" och "beteende" – generellt, men framför allt i förhållandet till fem europeiska alliansfria länder (neutrala): Finland, Jugoslavien, Schweiz, Sverige och Österrike.

"Distant mirror"-studien bygger på element av symmetri mellan å ena sidan Norden–Östersjöområdet–Nordatlanten, å andra sidan Nordostasien–Ochotska sjön–Japanska sjön–Stilla havet vad avser de säkerhetspolitiska problem Sovjetunionen ställts (ställs) inför.

De tre delprojekten står vart och ett på egna ben och kommer att drivas oberoende av varandra. Resultaten kommer dock att sammanföras i en syntes, en slutrapport framställd av ledningsgruppen för "Sovjetunionen och dess grannar". Löptid för delprojekten: 1 1/2 år. Slutrapport klar våren 1988.

Ference Marton, Göteborgs universitet
70 000 kr.

Dnr 85/149 PL

Interaktiva didaktiska miljöer

Vi planerar ett större projekt rörande datorers utnyttjande i undervisnings-sammanhang. Ett syfte är att studera inläring av programmeringsspråk och då speciellt uppmärksamma hur skillnader i data- och kontrollstrukturer mellan olika språk återspeglas i individers begreppsbildning och problemlös-ningsstrategier. Ett annat syfte är att undersöka om och hur man kan bygga intelligenta undervisningssystem med vars hjälp man kan åstadkomma begreppsliga förändringar hos människor (dvs. kvalitativa förändringar i deras sätt att uppfatta olika företeelser). Två förstudier är tänkta att utföras under planeringsåret. Den första avser att utifrån observationer och intervjuer konkretisera den inlärningsprocess varigenom programmeringskompe-tens förvärvas (både i begreppslig och färdighetsmässig mening), speciellt i förhållande till skillnader mellan språk. Den andra förstudien avser behand-ling av de frågor som uppstår när man försöker utveckla en datorimplemente-rad interaktiv didaktisk omgivning på grundval av en redan utförd kartlägg-ning av uppfattningar (begreppsformer). Som pilotfall har vi valt den begreppsliga grund som förvärvande av färdigheter i elementär aritmetik förutsätter.

Psykologi

Sven-Åke Christianson, Umeå universitet
50 000 kr.

Dnr 84/253 PL

Pre- och postoperativ diagnostik av hemisfärminnesfunktioner för patienter med epilepsi

Omkring 80 000 människor i Sverige har epilepsi. Ofta ställs denna handikappgrupp utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Många förtidspen-sioneras och känner sig utslagna. En stor del av dessa patienter lever med en utpräglad minnesproblematik som funktion av den hjärnskada som orsakar de epileptiska anfällen. På regionsjukhuset i Umeå ges numera personer med svår epilepsi möjlighet att genom neurokirurgisk behandling bli helt anfalls-fria. Denna behandlingsform påbörjades 1979 och är unik i Norden. En viktig del i denna behandling är att pre- och postoperativt kunna bedöma minneskapaciteten hos dessa patienter. Både som underlag för en eventuell operation och för att kunna analysera förändringar i minnesfunktioner i ett psykiskt och socialt rehabiliteringssyfte. En huvudtes i vårt arbete är att minnet inte bör betraktas som en entitet utan snarare skall ses som bestående av flera funktioner. Således bör man inte sträva efter ett enda mått på

minnet, utan i stället utarbeta en bred och heltäckande uppsättning av deltest vid diagnostisering av minneskapacitet hos patienten. I denna diagnostik kommer även språkfunktioner, förändrade emotionella reaktionsmönster samt personlighetsrelaterade funktioner att belysas som orsaksfaktorer till minnesstörningens profil. På grundval av tidigare erfarenheter från Amytal-minnestest syftar vi till att utveckla denna teknik till ett test som företer högre validitet och reliabilitet än det nu använda Amytal-minnestestet. På sikt kan detta Amytal-minnestest komma att bytas ut mot andra, icke-invasiva test för att därigenom undanröja den riskfaktor som är förenad med Amytal-testet. Dikotisk lyssning, visuell halvfältsteknik samt minnestestning vid subkliniska anfall är de metoder som närmast kan komma till klinisk användning i detta sammanhang. En delmålsättning med föreliggande projekt är att även utveckla minnestrainingstekniker som skulle fungera som stöd och hjälp för att reducera den minnesproblematik som patienter med epilepsi upplever i sin vardagssituation. En utveckling av dessa tekniker har redan inletts. Utvecklandet av dessa tekniker parallellt med utvecklandet av ett Amytal-minnestest utgör en grundläggande förutsättning för att nå ökad förståelse av epilepsipatienters minnesfunktioner i sig, samt för att nå klarhet om grundläggande minnesmekanismer, språkfunktioner och emotionella funktioner i allmänhet.

Claes von Hofsten, Umeå universitet
200 000 kr.

Dnr 84/289

Sensomotoriska störningar hos barn

Barn med sensomotoriska och motoriska funktionshandikapp har kommit alltmer i blickpunkten för pedagoger och barnuppfostrare under senare år. Kunskapen om dessa handikapp, deras prognos och etologi, är bristfällig. Syftet med detta projekt är att vinna ökad förståelse för på vilka sätt sensomotoriken kan störas samt hur sådana störningar skall behandlas.

Projektet kommer att i ett inledningsskede fokuseras på samspelet mellan rörelse och kroppshållning samt hur bristande kroppshållning stör motoriken på olika sätt.

I experimentsituationen kommer försökspersonen att få till uppgift att gripa ett rörligt objekt som under olika betingelser och hastighet förs framför honom eller henne. Denna paradigm medger ett stort antal experimentella manipulationer samt gör det möjligt att studera spatial såväl som tidsmässig koordination med objektet.

Roland Gustafson, Högskolan i Örebro
25 000 kr.

Dnr 85/3

Alkohol och aggression

Projektet syftar till att fastställa om ett *orsakssamband* föreligger mellan alkoholberusning och aggressivt/våldsamt beteende hos människan. Om ett

sådant samband kan fastställas på mer övergripande nivå är ett ytterligare syfte att fastställa under vilka betingelser detta gäller. Metodiken är experimentell med faktoriella designers och den statistiska bearbetningen sker huvudsakligen med variansanalys. Projektet är motiverat av att flera indirekta belägg föreligger för ett samband av ovanstående studier men kan i ringa utsträckning uttala sig om orsakssamband. Internationella experimentella studier är få och ger inte en klar bild. Egna studier tyder dock på att frustration är en viktig faktor i sammanhanget. Projektet avser också att testa två teorier som vardera har ett visst men osäkert stöd. De egna hittills gjorda studierna stöder en interaktionsteori men inte en förväntansteori. Projektet avser att producera grundläggande kunskap inom området som dock kan leda fram till främst förebyggande åtgärder. Projektet är rullande över de närmaste åren och ytterligare delstudier är planerade utöver de här sökta.

Lars Bäckman, Umeå universitet
350 000 kr.

Dnr 85/69

Kognitiv utveckling i normalt och patologiskt åldrande: Experimentella studier och träningsprogram

Projektet omfattar minnespsykologiska studier på normalt åldrade individer och patologiskt åldrade patienter med senil demens av Alzheimers typ. På basis av en övergripande teoretisk referensram vi utvecklat för området åldrande och minne föreslås experimentella studier inom tre delområden för den normalt åldrade gruppen. Effekter av problemlösning på memorering, memorering av spatiala positioner och memorering av televisionsprogram. Detta val av uppgifter motiveras utifrån teoretiska och inomvetenskapliga utgångspunkter. Vidare påpekas att de uppgifter som traditionellt använts inom detta område inte sällan varit renodlade laboratorieexperiment med svag anknytning till de memoreringskrav den naturliga miljön ställer. De experimentella studier som föreslås för den patologiskt åldrade gruppen utgår från samma teoretiska överväganden. Här har emellertid särskild hänsyn tagits till de grava minnesstörningar denna grupp har och särskild vikt har lagts vid att försöka konstruera uppgifter där eventuella bevarade minnesförmågor bland dementa patienter skulle kunna detekteras. Utöver denna kunskapsuppbyggande del innefattar projektet även en praktisk, tillämpad del. Denna del gäller träningsprogram för minnesträning av normalt och patologiskt åldrade individer. Tidigare försök till minnesträning av äldre människor har i allt väsentligt misslyckats. Kritik framförs mot de teoretiska utgångspunkterna och den praktiska utformningen av dessa tidigare försök. De träningsprogram som föreslås för normala åldringar och dementa patienter tar denna kritik i beaktande, och det påpekas att eventuella positiva effekter av de aktuella träningsprogrammerna skulle ha stor såväl inomvetenskaplig som praktisk betydelse. I synnerhet gäller detta träning av den dementa gruppen som är institutionsbunden och mycket vårdkrävande. Slutligen betonas att den kunskapsuppbyggande grundforskningsdelen av projektet och dess praktiska tillämpade träningsdel är

ömsesidigt beroende och interagerande. Här betonas särskilt vikten av att ett träningsprogram utformas på basis av de aktuella forskningsresultaten inom området och att ett områdes teoretiska landvinningar måste utgöra grunden för framgångsrik tillämpning i form av minnesträning.

Redog. 1985/86:21

Gunilla Bohlin, Uppsala universitet
200 000 kr.

Dnr 85/102

Familjesamspel, sociala förhållanden och små barns emotionella anpassning

Projektets övergripande syfte är att identifiera påverkansfaktorer och orsakskedjor i utvecklingen av socioemotionella problem i tidig barndom. Detta skall ske i en prospektiv undersökning genom ett integrerat studium av sociala och psykologiska faktorer, som direkt eller indirekt kan påverka barnets utveckling.

Undersökningen knyts till en HSFR-finansierad studie som i en grupp om ca 100 svenska familjer studerar barnets emotionella utveckling i relation till modern från 6-veckorsåldern till 2-årsåldern. I föreliggande projekt utökas variablerna så att far-barn-relationen, sociala förhållanden och utvecklingen fram till 4 år studeras.

Metodarsenalen omfattar strukturerade intervjuer och enkäter för studium av sociala förhållanden (arbete, bostad, barntillsyn, familjebild, stress och socialt nätverk), direkta observationer i hem- och vårdmiljö för studium av föräldrar-barn-relationen, vårdkvalitet, barnets socioemotionella utveckling och problembeteenden.

Inom föreliggande projekt påbörjas datainsamlingen hösten 1985, när barnen är 9 månader gamla, och avslutas hösten 1989. Sju datainsamlingsperioder ingår. Databearbetning och analyser skall ske inom ramen för kausalt modelltänkande och med multivariat statistik.

Studien ger ett viktigt bidrag till kunskapen om små barns villkor i dagens svenska samhälle, men också mer generellt giltig kunskap om processer i familjesamspel och barns utveckling. Kunskapen kommer att vara väl förankrad i psykologisk teori och empiri samtidigt som den lägger ett samhällsperspektiv på de studerade fenomenen. Den typ av kunskap som söks i studien har stor betydelse för att möjliggöra tidig identifiering av problem och planering av åtgärder, liksom för att utveckla preventiva åtgärder för riskgrupper och för att ge riktlinjer vid samhällsplanering.

Jitka Lindén, Lunds universitet
40 000 kr.

Dnr 85/138 PL

Faktorer som påverkar barns förmåga att producera ord

Projektets syfte är att undersöka hur fonologisk och semantisk representation samt känslighet för olika feltyper påverkar ordproduktion hos barn. Fp: två grupper 6-åringar, en med normal och en med försenad språkutveckling.

Testsituationer: (1) naming (produktion av lexikalt rätt namn), (2) renaming (produktion av metaforiskt namn), (3) icke verbalt metaforiskt test, (4) känslighet för fonologiska/semantiska fel. En longitudinell undersökning av betydelse av dessa faktorer för bl. a. läsprocessen planeras.

Redog. 1985/86:21

Stanislav Dornic, Stockholms universitet
200 000 kr.

Dnr 85/220

Människans informationsbearbetning under stress (med särskild inriktning på buller)

I dagens samhälle sker människans informationsbearbetning (perception, uppmärksamhet, minne, beslutsfattande) allt oftare under stress. Informationsbearbetning under stress blir ofta bristfällig, vilket får allvarliga konsekvenser i många praktiska sammanhang, inte minst i olika arbetsmiljöer. Den vanligaste stresstypen i ett modernt samhälle (och som allt oftare förekommer tillsammans med informationsbearbetningen) är auditiv miljöstress, känd under begreppet buller. Genom sin inverkan på människans informationsbearbetning har bullerstress en särställning i det psykologiska laboratoriet. Kunskapen i detta ämne är dock oklar och splittrad därför att vi saknar integrerande, effektiva modeller för planering, genomförande och tolkning av empiriska studier på detta forskningsområde. En sådan effektiv referensram måste baseras på ett interaktionistiskt angreppssätt där både person- och situationssidan samtidigt tas i beaktande. I det aktuella projektet kommer denna referensram att tillämpas med särskild hänsyn till situations-perception och situationstolkning, vilka spelar en central roll i uppkomsten av stress liksom för stressens effekter på kognitiva processer. Projektet utgår dels ifrån våra tidigare resultat, dels från den senaste trenden inom bullerforskningen där interaktionen mellan organismens allmänna tillstånd (oftast karakteriserat i termer av arousal), människans kognitiva förmågor och situationens krav anses vara av nyckelbetydelse.

Projektets första fas avser använda tre typer av buller och en serie utprovade uppmärksamhetsuppgifter vars karaktär och komplexitet manipuleras längs två dimensioner, successiv/simultan och fysikalisk/semantisk. Särskild uppmärksamhet ägnas flexibiliteten i bearbetningen, incidental inlärning och adaptation. Individuella skillnader studeras med hänsyn till såväl prestation som perceptuella variabler (upplevd ansträngning och svårighet). I sin andra fas utvidgas projektet även till andra stresstyper. Undersökningarna kommer att belysa en rad teoretiska och tillämpade frågor i samband med det komplexa samspelet mellan typ av stress, typ av mentalt arbete och individen, vilket väntas bidra till vår kunskap om människans funktion under förhållanden som blir alltmer typiska i dagens samhälle. Slutmålet är att med buller som utgångspunkt utarbeta en övergripande interaktionistisk modell av människans informationsbearbetning under stress.

Sven G. Carlsson, Göteborgs universitet
170 000 kr.

Redog. 1985/86:21

Dnr 85/257

Psykosomatiska processer

Med psykosomatiska processer avses skeenden, där psykiska, biologiska och sociala faktorer påverkar varandra på ett sådant sätt att sjukdom blir resultatet. Projektet syftar till att öka förståelsen av sådana processer. I *delprojekt 1* studeras en smärtframkallande muskelspänningsreaktion vid s. k. mandibulär dysfunktion ("käksmärta"). *Delprojekt 2* avser en analys av orsakerna till de ofta starka subjektiva besvären vid tinnitus (örönsus). *Delprojekt 3* är en studie av svår tandvårdsrädsla och av behandling av tandvårdsrädda patienter. *Delprojekt 4* avser att belysa psykofysiologiska samband vid hypertoni (högt blodtryck).

Ett övergripande syfte är att utveckla en interaktionistisk tankemodell för förståelse och behandling av psykosomatiska tillstånd.

Berndt Brehmer, Uppsala universitet
200 000 kr.

Dnr 85/264

Minne i det dagliga livet

Projektets syfte är att utveckla en ny metodik för minnesforskning, grundad på Brunswiks funktionalistiska psykologi. Projektet skall genomföras i tre faser. Den första fasen syftar till att kartlägga olika relevanta minnessituationer med hjälp av frågeformulär till ett antal personer och till personer som känner försökspersonerna väl. Formulären upptar frågor om viktiga minnessituationer, om deras frekvens och viktighet och om personernas uppfattning om sina minnesprestationer i dessa situationer. I den andra fasen mäts de faktiska minnesprestationerna i situationer som konstruerats utifrån vad som kommit fram i dessa formulär. Den tredje fasen är en analysfas. Projektet förväntas ge en första kartläggning av ekologiskt relevanta minnessituationer, av hur väl det mänskliga minnet fungerar under ekologiskt representativa betingelser och en uppfattning om vilka fenomen som måste förklaras i en ekologiskt grundad minnesteori.

Gunnar Borg, Stockholms universitet
200 000 kr.

Dnr 85/291

Psykofysiologiska studier av ansträngning i naturliga fältsituationer

Studier av ansträngning och arbetsförmåga har huvudsakligen gjorts i välkontrollerade laboratoriesituationer. Detta för att mycket noggrant möjliggöra bjudning och kontroll av olika stimulusintensiteter. I ergonomiska studier av belastningar i olika fältsituationer har ofta stimulussituationer-

na varit dåligt definierade eller har endast begränsade intensitetsområden använts i anknytning till olika praktiska arbetsuppgifter. – En ny möjlighet finns nu att studera ansträngningsfunktioner för olika typer av aktiviteter över hela variationsområdet från en mycket låg intensitet till en extremt stark. De erhållna stimulus-respons-funktionerna i fältet kan sedan jämföras med dem i laboratoriet. Detta är ett av huvudproblemen i denna ansökan. – Ett annat huvudproblem gäller studier av fysisk motion och träning – av friska och patienter – där träningsintensiteten styrs av den tränande själv till olika intensiteter. – I anslutning till dessa huvudproblem avser vi också att särskilt studera hur de mått på arbetsförmåga som erhålls från upplevelseskattningar förhåller sig till de fysiologiska och de beteendemässiga måtten. Det är härvid också angeläget att närmare studera förmågan hos barn i olika åldrar att skatta ansträngning. – Vid analysen av resultaten söker vi hitta "gemensamma nämnare" och generella beskrivningsmodeller så att jämförelser kan göras mellan olika slag av variabler. En viktig teoridel härvid utgör vår "rangemodell" enligt vilken intensiteten i ett perceptuellt eller fysiologiskt svar kan ges ett relativt värde utifrån dess position i variationsområdet, med hänsyn till variabelns "basvärde", "maxvärde" och tillväxtfunktionens utseende. Upplevelsen av ansträngning är en tämligen unik modalitet däri att även maxvärdet empiriskt kan bestämmas. Genom olika slag av "matchningar" mellan variabler där ansträngningen är en "referensvariabel" uppkommer intressanta möjligheter till "interprocessjämförelser", såväl interindividuella som intermodala och psyko-fysiologiska.

Kriminologi

Per-Olof Wikström, Stockholms universitet
133 000 kr.

Dnr 85/199

Våldsbrott i Sverige och Skottland. En jämförande studie av våldets struktur, utveckling samt åtgärder mot våld i två europeiska länder

Trots att våldsbrottsligheten har varit föremål för ett större antal undersökningar i olika länder har få försök gjorts att studera frågan ur ett komparativt perspektiv. Detta gäller i synnerhet empiriska projekt som detta vilka är direkt utformade för att möjliggöra internationella jämförelser.

Projektet syftar till att utifrån en kontextuell och ekologisk ansats studera hur våldets struktur, nivå och utveckling är relaterad till skilda kulturella, sociala och ekonomiska förhållanden. Vidare att mot denna bakgrund diskutera åtgärdsfrågor.

Projektet omfattar dels en bredare empirisk analys av våldet i Sverige och Skottland, dels en detaljerad specialanalys av våldet i Stockholm och Edinburgh. Speciell uppmärksamhet ges våldet som ett urbant fenomen. Projektet beräknas avslutat i december 1988.

Per Södersten, Karolinska institutet
190 000 kr.

Dnr 84/108

Peptider och motiverat beteende

I ett tvärvetenskapligt projekt avser vi studera en klass nyligen identifierade "signalsubstansers", peptiders, effekter på beteende hos experimentdjur (råtta). Metoder från experimentell psykologi, biokemi och neurofysiologi kommer att användas. Projektets syfte är att belysa peptiders betydelse för motivation, dvs. sådana psykologiska funktioner som upplevelsen av positiv förstärkning, smärta, hunger och mättnad. Under första projektperioden (första året) kommer biokemiska metoder för separation och kvantifiering av peptider att utvecklas. Under andra projektperioden (andra året) kommer konsekvenserna av beteenden på peptidnivåerna i nervsystemet att undersökas. Under tredje projektperioden (tredje året) kommer peptiders beteendeeffekter att lokaliseras i nervsystemet med injektioner i väldefinierade områden i hjärna och ryggmärg. Kontinuerligt under hela projektet kommer effekter av peptidadministration i och utanför nervsystemet på beteende att registreras, likaså effekter av peptider på enskilda nervcellers elektrofysiologiska svarsmönster.

Ove Axelsson, Uppsala universitet
220 000 kr.

Dnr 85/41

Utvärdering av ultraljudscreening i tidig graviditet

Ultraljudscreening i tidig graviditet innebär att alla gravida kvinnors foster undersöks med ultraljud. Man mäter graviditetslängden, diagnosticerar flerbörd och kan i vissa fall konstatera missbildning.

Syftet med detta projekt är att utvärdera nyttan av denna screening. Det sker dels genom en stor prospektiv randomiserad multicenterstudie, dels en prospektiv deskriptiv studie. Studierna belyser om screening förbättrar graviditetens handläggning, speciellt dess komplikationer, och om utfallet för barnen förbättras. Speciellt undersöks hypoteserna att man förbättrar diagnostiken av tillväxthämning av fostret i livmodern, att andelen graviditeter som går över tiden minskar samt att utfallet för tvillingar förbättras.

De potentiella vinsterna är kvantitativt och kvalitativt mycket stora. Tunga instanser anser dock att screening i praktiken ej medför några säkra vinster.

Åsikterna om screening i Sverige och internationellt är mycket delade och ett stort debattämne i ledande medicinska och psykologiska tidskrifter. Mycket tunga instanser i bl. a. USA och Storbritannien samt WHO har kraftfullt rekommenderat utvärdering, då någon välgjord sådan ej finns. Endast smärre inkonklusiva studier finns publicerade. Just i Sverige och just nu finns ett unikt tillfälle att göra denna utvärdering. Resultatet är av utomordentligt stor betydelse, för svensk mödrahälsovård och kommer att tilldra sig mycket stort internationellt intresse.

Dnr 85/77 PL

Samspel mellan neuropeptider och monoaminer i centrala nervsystemet vid manodepressiv sjukdom och schizofreni

Undersökningens huvudmålsättning är att undersöka förekomst av peptiderga, monoaminerga och hormonella rubbningar vid manodepressiv sjukdom och schizofreni.

Hjärnans monoaminer (särskilt dopamin, noradrenalin och serotonin) är kemiska signalsubstanter som anses vara involverade vid svåra psykiska sjukdomar som schizofreni och manodepression. Senare årens forskning har visat att ett flertal s. k. neuropeptider finns lagrade i samma nervceller som de "klassiska" monoaminerna. Många av dessa neuropeptider fungerar själva som signalsubstanter och antas vara av stor betydelse för upprätthållande av hjärnans normala funktion. Särskild vikt skall därför läggas på att studera samband mellan neuropeptider och monoaminer liksom att studera förekomst av karakteristiska koncentrationsprofiler av monoaminmetaboliter, neuropeptider och peptidfragment i likvor, plasma och urin hos dessa sjukdomsgrupper. Ökad kännedom om interaktioner mellan monoaminerga och peptiderga mekanismer kan ge en bättre förståelse av biokemiska orsaker till de psykiska sjukdomarnas etiologi. Undersökningen kan leda till att man kan få specifika biologiska markörer, dvs. karakteristiska mönster av neuropeptider/peptidfragment/hormoner/monoaminmetaboliter i likvor, plasma eller urin vid olika psykiska sjukdomstillstånd. Detta skulle kunna bli till hjälp vid differentialdiagnostik, vid terapival eller som prognosinstrument.

Arbetsplan: Patientgrupperna diagnostiseras enligt internationellt vedertagna kriterier (DSM-III) och förekomst och svårighetsgrad av specifika sjukdomssymtom skattas med hjälp av erkända patientskattningsskalor (CPRS; BPRS; HAM-D; Beck Inventory). En omfattande insamling av bakgrundsdata görs på såväl patienterna som på en frisk kontrollgrupp. Samtliga genomgår ett program omfattande urin-, plasma- och likvorprovtagning för analyser av monoaminmetaboliter, neuropeptider och hormoner. Särskild vikt läggs på peptidanalyserna, där ett antal sekvensspecifika radioimmuno assays (RIA) skall utvecklas för neurotensin, somatostatin, DSIP, CRF och NPY samt för fragment av dessa peptider. Undersökningen skall läggas upp som en longitudinell studie, dvs. patienterna skall undersökas (skattningar + provtagningar) under olika faser av sjukdomsförloppet.

Dnr 85/145 PL

Psykisk sjukdom och familjemiljö. En prospektiv studie av familjestruktur och barnets utveckling vid svår psykisk sjukdom hos en förälder

Syfte: Syftet med föreliggande studie är att studera hur svår psykisk sjukdom (affektiv sjukdom) hos en förälder upplevs av den sjukes eller sjukas partner och barnen i familjen och hur man inom familjen anpassar sig till den psykiska sjukdomen. Studien syftar också till att kartlägga faktorer, som kan påverka föräldra–barn–relationen och barns och ungdomars psykiska hälsa och utveckling i familjer, där en förälder har en svår psykisk sjukdom.

Frågeställningar: Tidigare forskning har framför allt studerat psykisk sjukdom och äktenskaplig anpassning i diagnostiskt heterogena grupper. Det är därför värdefullt att studera den äktenskapliga anpassningen i en grupp med klart definierad psykisk ohälsa hos den ena parten. Studien syftar också till att belysa den sexuella anpassningen i denna grupp och i vad mån denna påverkas av psykofarmakologisk behandling.

En viktig frågeställning är också att studera socialgruppsbetingade skillnader vad gäller yrke, ekonomi och sätt att anpassa sig till den psykiska sjukdomen mellan familjer, där en förälder har en svår psykisk sjukdom. Ytterligare en frågeställning är att se hur psykisk ohälsa hos en förälder påverkar föräldra–barn–relationen och barnens och ungdomarnas utveckling och psykiska hälsa.

Metod: 1985 kommer både barn och vuxna i ett 30-tal barnfamiljer att intervjuas och undersökas med olika test. Familjerna kommer att jämföras med en kontrollgrupp, som kommer att undersökas på samma sätt. Avsikten är sedan att följa dessa familjer för att se hur det går för de undersökta barnen.

Vetenskaplig och praktisk betydelse: Studien har stor betydelse för vuxenpsykiatri, barnpsykiatri och socialvård, då den inte bara kan ge ökad teoretisk kunskap utan också direkt kan ha praktisk betydelse för utveckling av nya vårdformer.

Ulla Ljung-Tunell, Karolinska institutet
200 000 kr.

Dnr 85/178

Studier av spårelement i det humana centrala nervsystemet

Förekomsten av olika spårelement i människans hjärna och ryggmärg är till största delen ännu outforskad. Centrala nervsystemet med sin dåliga regenerationsförmåga och höga ämnesomsättning bör vara särskilt känsligt. Det kan röra sig om brister, eller också kan exempelvis s. k. tungmetaller blockera biologiskt aktiva ämnens funktion vilket kan tänkas bidra till uppkomsten av svårartade sjukdomstillstånd med fortskridande atrofi.

Sedan flera år tillbaka har därför forskargruppen insamlat prover från 7

olika områden i hjärna och ryggmärg från 10 patienter som haft hjärnatrofi (presenil demens, Alzheimers sjukdom), 16 med en svår ryggmärgssjukdom (amyotrofisk lateralskleros, ALS) samt från 10 kontrollfall. Åtgärder har vidtagits för att undvika minsta förorening, och analys har påbörjats avseende 28 olika element varav 11 regelbundet kunnat uppmätas, men endast beträffande mangan och koppar finns tillräckligt många analyser för en statistisk bearbetning. Den känsligaste metoden har använts, nämligen neutronaktiveringsanalys.

Preliminära resultat visar att kopparvärdena var starkt signifikant lägre i alla de 4 analyserade loberna i Alzheimerhjärnorna (med histopatologiskt verifierad diagnos) än i kontrollfallen. Fyndet avspeglar sannolikt ej endast en hjärnatrofi, bl. a. emedan någon liknande skillnad ej förelåg för mangan eller för övriga hittills analyserade element. Mangan visade en tendens till högre värden i ALS-ryggmärgarna än i kontrollfallen.

För en bedömning och tolkning av dessa fynd är det väsentligt att hela materialet – som är utomordentligt svårfångat – kan undersökas.

Viveca Odling, Uppsala universitet
105 000 kr.

Dnr 85/181

Implant Contraception. A study of women's attitudes to a new approach to family planning

Norplant is a recently developed method for contraception consisting of six subdermal implants releasing minute doses of levonorgestrel. The protection against pregnancies is extremely good during five years of use, quite comparable with the efficacy of surgical sterilization. The method is easily reversible at any time, it involves few side effects and has already proved acceptable in many clinical studies. One disadvantage with Norplant is bleeding disturbances that may occur especially during the first year of use. The proposed study will try to clarify the acceptability of Norplant in various societies where some experience has already been gained of the method as a contraceptive in order to allow proper adaptation of programmes for its introduction in developing countries. The study will especially focus on the acceptability of bleeding irregularities but also on all possible factors that may influence the acceptability such as education, religion, family structure and size, occupation etc. Previous experience from other contraceptive methods that have been introduced in developing countries strongly support such studies to be performed. The study is proposed to be carried out in two Latin American Catholic countries, Chile and Republica Dominicana, in one Islamic country, Egypt, and in a typical western society, Sweden.

Dnr 85/217

En 30-årig prospektiv follow up-undersökning av 2 164 fall som avskrevs som färdigbehandlade vid Stockholms stads psykiska barna- och ungdomsvård 1953–1954–1955

Denna undersökning är en fortsättning och avslutning av en prospektiv longitudinell uppföljning av de fall som avskrevs som färdigbehandlade vid Stockholms stads psykiska barna- och ungdomsvård (PBU) 1953–1954–1955. Tidigare har redovisats resultat avseende social anpassning och psykisk sjuklighet från en 10- resp. 20-årig observationstid. Här framgick bl. a. att många av de avskrivna fallen hade suiciderat, blivit kroniska missbrukare, hårt kriminellt belastade eller kroniskt psykiskt sjuka (var sjätte pojke var sålunda 20 år efter avskrivningen antingen död eller socialt utslagen). Med hänsyn till att den kumulativa frekvensen fall som blivit socialt utslagna eller psykiskt sjuka visade en oavbrutet stigande kurva bedöms en förnyad undersökning 30 år efter avskrivningen som motiverad.

En 30-årig observationstid anses vara tillfyllest för att få aktuella frågeställningar besvarade. Genom att denna undersökning därigenom kommer att bli en slutredovisning kommer den här gången – till skillnad från tidigare undersökningar – PBU-fallen att jämföras med kontrollfall. En sådan undersökning förväntas kunna ge värdefull information rörande missbruks- och asocialitetsutveckling bland barn och ungdom och möjligen också kunna belysa tidiga tecken på allvarlig psykisk sjukdom; sådan information kan ge vägledning till förebyggande åtgärder eller tidig behandling.

Ulf Pettersson, Uppsala universitet
385 000 kr.

Dnr 85/269

Etablering och utvärdering av nya metoder för diagnostik av ärftliga sjukdomar (DNA-baserad diagnostik)

En serie tekniska framsteg, som gjorts under det senaste decenniet, gör det möjligt att isolera och att fastställa den kemiska sammansättningen av människans arvsanlag. Metoden har möjliggjort enorma framsteg inom basal genetisk forskning. Den exakta strukturen av ett 50-tal gener hos människan är redan känd och ett intensivt arbete pågår i forskningslaboratorierna runt om i världen i syfte att kartlägga människans hela arvsmassa.

I och med att enskilda gener från människa kan isoleras och karakteriseras kan jämförelser göras mellan normala gener och gener som framkallar sjukdom. Den molekylära mekanismen bakom ett flertal ärftliga sjukdomar har redan klarlagts och i framtiden öppnar detta nya möjligheter till diagnostik, terapi och prevention av dessa sjukdomar.

Vissa av de nya metoderna är så enkla att de i framtiden kan utnyttjas inom

rutinsjukvården. En metod gör det möjligt att direkt upptäcka mycket subtila förändringar i DNA-molekyler. Metoden kan bl. a. användas för att spåra mutationer (förändringar i arvsmassan), som leder till att arvsanlaget i fråga får en nedsatt eller felaktig funktion. Förändringarna i DNA-molekylen, som kan upptäckas med den nya tekniken, kan också utnyttjas som markörer (igenkänningsställen) på kromosomerna. En metod som utnyttjar sådana markörer har utvecklats för diagnostik av ärftliga sjukdomar (s. k. RFLP diagnostik). I framtiden kommer metoden sannolikt att göra det möjligt att diagnostisera praktiskt taget samtliga ärftliga sjukdomar hos människan. Det föreslagna projektet syftar till att etablera och utvärdera sådana diagnostiska metoder. Projektet beräknas pågå under en treårsperiod varefter metoden förhoppningsvis kan överföras till rutinsjukvården.

Naturvetenskap

Jan Erik Kihlström, Uppsala universitet
225 000 kr.

Dnr 85/57

Jämförande studier av enzymaktiviteter och giftkänslighet hos skilda fågelarter/raser under embryonalutvecklingen

Eventuella artskillnader hos fåglar vad gäller känsligheten för fettlösliga miljögifters giftverkan är dåligt kända. Än mindre är känt om skillnader mellan arterna i aktivitet hos de enzymer som medverkar vid omvandling av vissa av dessa gifter. Kycklingembryoner har visat sig ha mätbara aktiviteter av sådana enzymer mycket tidigt under embryonalutvecklingen. Enzymaktiviteterna kan förhöjas genom injektion i äggen av den i PCB ingående klorbifenyl 3,3', 4,4'-tetraklorbifenyl, som uppvisar strukturelligheter med 2, 3, 7, 8-tetraklordibenzo-p-dioxin (TCDD). Tetraklorbifenyl har visat sig vara mycket giftig för kycklingembryoner, medan några vilda fågelarters embryoner är betydligt mindre känsliga för substansens giftverkan. Studier planeras nu för att utröna om ytterligare arters och kanske även andra hönsrasers embryoner är mindre känsliga för substansen än de tidigare testade kycklingembryonerna. Vidare kommer de basala enzymaktiviteterna vid olika utvecklingsstadier att mätas hos de olika arterna/raserna, liksom tetraklorbifenylens enzymaktivitetshöjande förmåga. En möjlig förklaring till skillnader i känslighet för 3,3', 4,4'-tetraklorbifenyls giftighet och enzympåverkan är skillnader i halter av och affinitet hos en receptor i cellsaften, den s. k. Ah-receptorn. Därför planeras studier av receptorns förekomst och affinitet hos de olika arterna/raserna under embryonalutvecklingen. Även andra organ än levern, exempelvis njure, tymus, lunga och tarm, kan vara av betydelse vid omvandling av främmande ämnen under embryonalutvecklingen. Enzymaktiviteter i dessa organ hos kycklingembryoner samt någon annan fågelarts embryoner kommer att mätas. Projektet är av grundforskningskaraktär men har tillämpningar inom miljögiftsområdet.

Jerymy G. M. Robertson, Sveriges lantbruksuniversitet
120 000 kr.

Redog. 1985/86:21

Dnr 85/88

Svensk: Effekter av modernt jordbruk på flora och fauna – experimentell studie av Tomteby, Öland

Engelsk: The effects of modern farming techniques on the flora and fauna – an experimental case study of Tomteby, Öland

There have been considerable changes in farming techniques and land use in Sweden over the last 200 years, and many of these changes have had detrimental effects on the flora and fauna. The rate of these changes is accelerating and hence it is vital to determine which remnant habitats (e.g. "åkerholmar") are of importance to wildlife. The group is leading projects studying these problems in southern and central Sweden in order to take advantage of a unique opportunity to study experimentally the effects of changes in agricultural landscapes. The village of Tomteby (510 ha) on Öland was legally re-arranged (Swedish skifte) in late 1984, allowing the farmers to remove stone walls and remnant biotopes, and change the traditional small fields into large modern fields. The farmers are willing to let the group census the flora and fauna before and after making specific and controlled changes that would enable the group to determine the precise ecological value of each agricultural habitat. Such an experimental approach has rarely been applied anywhere in the world and would be a unique study within Sweden. The results would be of relevance to other parts of Sweden and would also be of great importance in changing agricultural management and administration to reduce the negative effects of modern farming.

Birgitta Bergman, Uppsala universitet
153 000 kr.

Dnr 85/128

Fotorespiration (glukollatmetabolism) hos kvävefixerande cyanobakterier

Kvävefixerande cyanobakterier (blågrönalger) är unika så till vida att de med endast solljus som energikälla kan uppfylla hela sitt behov av kol och kväve. De förekommer i jordar och vattendrag från arktis till tropikerna.

Projektet har som övergripande *mål* att genom fysiologiska/biokemiska studier förstå sambandet mellan de tre processerna *kvävefixering*, *fotorespiration* och *fotosyntes* hos frilevande cyanobakterier. Tyngdpunkten kommer att läggas på förståelse av fotorespirationens (glykollatcykelns) roll, omfattning, reglering, subcellulära lokalisering samt samband med övriga metaboliska processer. Kartläggning av den fotorespiratoriska cykelns enzym och intermediärer samt bestämningar av enzymaktiviteter under olika yttre betingelser skall också utföras – ett område där ytterst få studier finns gjorda.

Vidare hoppas man att forskningen på något *längre sikt* skall ge svar på frågor som:

Är fotorespirationen en undgänglig process? – en fråga av mycket stor ekonomisk betydelse då sädesslagen och skogsträden fotorespirerar "bort" en betydande del av den kemiskt bundna energin med sänkt biomassproduktion som följd. Cyanobakterier kan i det sammanhanget fungera som utmärkta "modellsystem".

Uppnås en "högeffektiv" fotosyntes och kvävefixering om fotorespirationen reduceras? – av stort intresse om cyanobakterier rationellt skall kunna utnyttjas t.ex. som kväveproducenter för användning i jordbruket; för kommersiell framställning av foder/föda; finkemikalier (pigment) etc.

Gunnar Bergström, Göteborgs universitet

181 000 kr.

Dnr 85/132

Kemiska och fysiologiska signalmönster i samexistensen inom och mellan blomväxt- och insekter

Många blomväxter, däribland flera av stor ekonomisk betydelse, är i sin utveckling och existens intimt förbundna med insekter. I vissa fall representerar dessa samband en mycket hög grad av anpassning och specialisering, i andra fall kan blomväxten och insekten karakteriseras som "generalister". Syftet med föreliggande projekt är att på flera nivåer, molekylen (kemi), organet (fysiologi), individen (etologi) och – senare – populationen (ekologi), studera struktur och funktion hos de kemiska och fysiologiska signalmönster, som komplexa (sammansatta av flera komponenter) flyktiga beteendestyrande doftämnesblandningar ger upphov till. Som studieobjekt används ett antal blomväxter och insekter, vilka utgör representativa och intressanta exempel på samexistens dem emellan. Under det att insektsdofter studerats på många arter i drygt 20 år, så har relativt få studier gjorts rörande komplexa doftsignaler från blomväxter (*Ophrys*-orkidéers pollinatör-exciterande doftämnen är ett exempel). *Kärnan i föreliggande projekt är sålunda avsikten att studera doftsignalmönster inom och mellan blomväxt- och insekter samtidigt på flera nivåer i samarbete mellan forskare med olika specialinriktning inom det biologiskt-kemiska området.* Resultaten av projektet kan förväntas få betydelse för vår kunskap om hur kemiska samband mellan blomväxter och insekter uppkommer och vidmakthålls. Denna insikt kan i sin tur komma att bli till nytta inom jord- och skogsbruk samt inom naturvården. Projektet *genomförs* som ett samarbete mellan i första hand fyra forskare, med Uppsala universitets ekologiska station på Öland som bas, samt i samarbete med kollegor inom och utom landet.

Redog. 1985/86:21

Dnr 85/187

Kemisk analys av luktattraktanter ("feromoner") hos röding

Projektets mål är att isolera och identifiera luktattraktanter (feromoner?) som förekommer hos röding (*Salvelinus alpinus*). Kemiska analyser skall utföras med avancerad apparatur (t. ex. HPLC) i samarbete med docent Lars Bohlin, Avdelning för farmakognosi, Uppsala Biomedicinska Centrum. För beskrivning av attraktion till artigen doft hos röding hänvisas till artikel som medföljer ansökan. Vatten som innehållit rödingungar, samt urin och tarminnehåll från desamma, analyseras avseende innehåll av steroider. Isolerade fraktioner och identifierade steroider testas i beteendeförsök avseende attraktion-undvikande reaktioner. Beteendeförsöken utförs i ett s. k. fluviarium, som i princip är en konstgjord bäck med möjlighet att bilda olika koncentrationsgradienter av den eller de luktsubstanser som testas. Identifiering av luktsignaler (feromoner) hos fisk kommer att få betydelse för systematik, populationsgenetik, ekologi (hemälvslukter) och ge ökad kunskap om risker avseende miljöfrämmande substansers direkta interferens med luktsignaler (maskering) och deras perception. Ökade kunskaper avseende fiskars beteendereaktioner till lukter från den egna arten, från andra arter och från fiskfoder kommer att behövas i samband med en alltmera omfattande kassodlingsverksamhet. Hur påverkas naturliga fiskbestånd av dessa luktansamlingar?

Den nuvarande registreringsmetodik med filmkamera och blyxt skall ersättas med videokamera kopplad till mikrodator för att förenkla analys av fiskars beteendereaktioner till naturliga lukter och till miljöfrämmande substanser.

Sören Jensén, Stockholms universitet
250 000 kr.

Dnr 85/235

Program för bestämning av luftburna miljögifter genom analys av barrträdsvax

Miljögifter har oftast identifierats via kemisk analys av fågel, fisk eller däggdjur. Viktig information har erhållits speciellt med avseende på persistenta, ackumulerande substanser, deras vandring i näringskedjor och deras eventuellt negativa effekter på miljön. Med denna metodik är det dock inte möjligt att studera luftföroreningarnas andel av de totala halterna. Även närvaron i miljön av biologiskt lättnedbrytbara substanser undandrar sig upptäckt. Som komplement behövs därför ett system analogt med det av Germund Tyler införda, där mossor används som provtagningsorganism för att bestämma tungmetallers spridning. Då det gäller att studera spridning av organiska luftföroreningar bör ett sådant system kunna baseras på analys av barrträdens vaxskikt. En av fördelarna är att tall och gran växer från

Medelhavet upp i Lappland. En annan att analysobjektet, barren, nybildas varje år och att långtidsförändringar kan följas genom många år på en och samma individ. Tre huvudinriktningar inom projektet kan nämnas: 1. Transport via luften av substanser (bekämpningsmedel såväl som industriella föroreningar) från kontinenten och brittiska öarna in över Sveriges gränser. 2. Lokalisering av misstänkta punktutsläpp från fabriker, kraftverk eller destruktionsanläggningar. 3. Luftföroreningar i tätortsmiljö. Det analytiska arbetet skall inriktas dels på att kvantifiera på barren absorberade kända miljögifter, dels att, så förutsättningslöst som möjligt, identifiera okända luftföroreningar. En svårighet ur analytisk synpunkt är att exkludera interferens från matrisen, vaxets mycket komplexa innehåll av naturliga komponenter. Detta arbete underlättas emellertid genom möjligheten att analysera extrakt från nyutväxta (rena) barr parallellt med extrakt från äldre, den s. k. gradientprincipen.

Projektet öppnar även möjlighet för tvärvetenskapliga satsningar med deltagande av genetiker, växtfysiologer, ekotoxikologer m. fl. som har att testa vaxextrakt eller fraktioner för innehåll av biologiskt aktiva ämnen. Medverkan av meteorologer är nödvändig för studie av spridningsvägar.

Kai Siegbahn, Kungl. vetenskapsakademien

333 000 kr.

Dnr 85/288

Elektron-spektroskopi för atomer, molekyler och kondenserad materia

Projektet avser ett svenskt-franskt forskningssamarbete inom elektron-spektroskopin för atomer, molekyler och kondenserad materia. Forskningen skall bedrivas vid den nya anläggningen som byggts upp för detta ändamål i Uppsala med stöd från bl. a. RJ. Apparaturen, som är mycket omfattande, beräknas bli klar att tas i bruk den 1 juli 1986. Den innehåller flera nyheter på området, bl. a. ger den möjligheter till en kombination av ESCA och LASER inom samma instrument. Materiens samtliga aggregationstillstånd kan studeras, dvs. fasta material (särskilt ytor), vätskor och gaser. Nya kraftfulla ljuskällor har utvecklats inom såväl röntgen- som UV-området, och instrumentets elektronoptik är avsevärt förbättrad. Med hänsyn till ytterligare vidtagna åtgärder kan anläggningen förväntas resultera i ökad upplösningsförmåga inom forskningsområdet med många nya tillämpningar inom räckhåll. Kontakter som tagits med ledande forskare vid franska vetenskapsakademien visar ett klart intresse för samarbetet.

Oliver Lindqvist, Chalmers tekniska högskola
200 000 kr.

Dnr 85/205

Luftföroreningars inverkan på byggnadsmaterial

Under de senaste årtiondena har nedbrytning av fasader och monument i våra storstäder och i historiskt urbaniserade områden accelererat genom inverkan av luftföroreningar. Svaveldioxidens effekter är relativt väl kända, medan man ej vet så mycket om kväveoxiderna, vilka vanligen härrör från biltrafiken från berörda platser.

Målsättningen med det nu föreslagna projektet är att, i relation till svaveldioxid och "naturliga" nedbrytningsfaktorer, kvantifiera hur luftföroreningar från bilavgaser påverkar olika byggnadsmaterial.

Genom *laboratorieförsök* undersöks i första hand kväveoxiders och ozons reaktioner med kalksten, marmor, travertin, puts och betong. Mekanism och hastighet bestäms i exponeringskammare.

Fältstudier genomförs på ett 20-tal objekt i och utanför Göteborg för jämförelse med motsvarande studier i Köln och Rom (genomförs av andra grupper). En modell för fältstudier utarbetas i samråd med forskare bl. a. i Poznan, Lausanne, Köln och Rom. Med utgångspunkt från laboratoriestudier, fältstudier och historiska luftföroreningsdata uppställs dos – responsförhållanden för olika luftföroreningars påverkan på de aktuella byggnadsmaterialen.

Bengt Nordén, Chalmers tekniska högskola
50 000 kr.

Dnr 85/286 PL

Tekniska, elektriska och magnetiska fälts inverkan på molekylära system av biologisk relevans

Projektet avser öka kunskaperna, *på en molekylär nivå*, om växelverkningsmekanismer för elektromagnetiska fälts påverkan av biologiska system. Främst eftersträvas en fysikalisk kemisk förståelse av biologiska effekter av kraftfrekventa och andra i vårt samhälle vanliga fält, särskilt effekter som vid långtidsexposition skulle kunna utgöra hälsorisker.

Genom tvärvetenskaplig samverkan, främst mellan institutionerna för fysikalisk kemi och teknisk elektronfysik vid CTH samt zoofysiologi vid Göteborgs universitet, skall på basen av dokumenterade biologiska effekter molekylära problemställningar formuleras. Dessa skall angripas med kända metoder, främst genom att utnyttja vid resp. institutioner befintliga resurser.

Under en första etapp planeras studier av bl. a. mikrotubuli samt DNA i elektriska fält med avseende på eventuell påverkan av struktur och dynamik. Dessa system är biologiskt relevanta och tjänar samtidigt som modellsystem för klarläggande av grundläggande mekanismer. Studierna omfattar även

cell-modellsystem och teoretiska beräkningar av vissa resonanseffekter.

Redog. 1985/86:21

Utveckling av en anläggning för fältstyrke- och dosbestämning ingår också i projektet.

Humaniora

Björn Meidal, Uppsala universitet
190 000 kr.

Dnr 84/33

Utgivning av August Strindbergs brev 1908–1912

Utgivningen av August Strindbergs brev i vetenskaplig edition påbörjades 1948 under redaktion av framlidne professor Torsten Eklund, som fungerade som utgivare t. o. m. del 15. En företagen inventering visar att ytterligare ca 3 000 brev (inkl. smärre meddelanden) återstår att utge från perioden maj 1907 fram till diktarens bortgång i maj 1912. För brev från maj 1907 till oktober 1908 har docent C. R. Smedmark engagerats som utgivare. Sökande har av Strindbergssällskapet blivit anmodad att svara för utgivningen av breven från tiden oktober 1908 till maj 1912.

Robert Jarvella, Umeå universitet
200 000 kr.

Dnr 84/275

Språkpsykologiska studier av läsprocessen medan den pågår

En ny datorbaserad metodik har utvecklats för att studera läsprocessen medan den pågår. Text presenteras på en datorskärm där endast ett litet antal ord i taget är fullt synliga i ett "fönster" som rör sig längs textraderna och där den övriga informationen bara antyder ordlängd och ordmellanrum för den ännu ej synliga texten. Läsaren kan själv reglera hastigheten på fönstret, stanna det och backa om han/hon finner det nödvändigt. Med vetskap om var i texten läsaren befinner sig i ett givet moment presenteras signaler eller uppgifter som gör det möjligt att komma åt olika sidor av den språkliga tolkningsprocessen och fastställa deras tidsmässiga förlopp. Projektet syftar till att närmare klarlägga vilka faktorer som kan göra läsningen svår för somliga individer. Därmed får vi också grundval för att utveckla nya diagnostiska metoder, både för att karakterisera individer och texter. I förlängningen av detta ges också direktiv för förbättrade instruktionsmetoder i läsförståelse för läshandikappade.

Dnr 84/298

*Den svenska Polenbilden och receptionen av polsk kultur i Sverige 1939–1981
(ingående i ett svenskt-polskt samarbetsprojekt)*

En brist i all hittillsvarande receptionsforskning är att den varit enkelriktad och inte undersökt ömsesidiga kulturella relationer. Den sökande har tillsammans med forskare vid Skandinaviska institutet i Gdańsk startat förberedelser för ett samarbetsprojekt med arbetstiteln *Den svenska Polenbilden – den polska Sverigebilden. En undersökning av ömsesidig kulturell reception*. Undersökningen skall i översiktens form behandla såväl det senare 1800-talet (då det svenska intresset för Polen framför allt gällde politik och kultur) som mellankrigstiden (ekonomi och handel). Men huvuduppmärksamheten kommer att ligga på tiden från andra världskrigets utbrott 1939 till "krigstillståndets" införande i Polen 1981. Med den svenska Polenbilden avses svenskarnas kännedom och föreställningar om politiska, samhälleliga och kulturella förhållanden i Polen, så som de formats via massmedia och genom litteratur om Polen. Denna bild underkastas ständiga förändringar.

Eftersom alla polska kulturyttringar alltid speglar den aktuella situationen i landet anses det föreligga *ett intimt samband mellan bakgrundsfaktorn (Polenbilden) och den svenska reaktionen på polska kulturprodukter*. Polska forskares pilotundersökningar visar att receptionen av svensk kultur i Polen följt samma mönster men att även en rad andra faktorer styrt utformningen av deras Sverigebild. I båda fallen är det framför allt receptionen av prosa och film som skall studeras. Målet för samarbetsprojektet är att besvara frågorna:

- Vilken bild har resp. länder haft av varandra under olika tidsskeden?
- Vilka faktorer har bestämt dessa bilder?
- Har de varit oberoende av varandra eller har de påverkat varandra?
- Är antagandet om Polenbildens resp. Sverigebildens avgörande betydelse för den kulturella receptionen riktigt?

Ingen av dessa frågor har inom receptionsforskningen varit föremål för någon systematisk undersökning. Än mindre har de studerats parallellt i två länder samtidigt. De fyra frågorna skall – liksom projektet i övrigt – slutbehandlas vid ett gemensamt symposium i Uppsala 1988/1989. Det planerade samarbetet ligger helt på det vetenskapliga planet och innefattar (utom möjligen det avslutande symposiet) inga ekonomiska förpliktelser från svensk sida.

Ulla-Britt Kotsinas, Stockholms universitet
50 000 kr.

Dnr 85/103 PL

Invandrarsvenska i förort

Projektet syftar i sin helhet till

att med språkvetenskaplig metodik beskriva och analysera det språk som

används av invandrarungdomar i 14–16-årsåldern, uppvuxna i invandrartäta områden, samt Redog. 1985/86:21

att med inspelningar belägga och för framtida forskning dokumentera den svenska som talas av andragenerationens invandrare i Sverige.

Två hypoteser utgör bakgrunden till projektet:

1) Omdömet om invandrarbarnens "torftiga" språk bygger på bedömningar i en skol- eller testsituation, men det finns skäl att anta att ungdomarna i mera informella situationer använder en svenska som är betydligt mera utvidgad och expressiv, eventuellt med drag som uppfattas som icke-svenska.

2) Den svenska som i dag talas i vissa förorter kan, när invandrarbarnen vinner insteg i det svenska samhället, komma att utgöra en av de faktorer som påverkar svenskans utveckling i framtiden. Det är därför angeläget att med inspelningar belägga och åt framtiden bevara den invandrarsvenska som i dag talas i förorterna.

En undersökning av invandrarungdomars svenska med språkvetenskaplig metodik kan ge insikter i språkinlärningsprocessen, samtidigt som den kan belysa vilka minimala krav en talare ställer på ett språk för att det skall fungera i kommunikationsprocessen. Den kan också ge värdefulla kunskaper åt eftervärlden om de processer som leder till språkhistoriska förändringar. Den kan alltså ge kunskaper av vikt för språkpsykologi, språksociologi och språkhistoria, samtidigt som den kan bilda en bakgrund för utarbetande av läromedel och språkmetodik för svenska som andra språk.

Erling Wande, Uppsala universitet
220 000 kr.

Dnr 85/130

Metaforupplevelse hos enspråkiga och tvåspråkiga

Syftet med undersökningen är att från kognitivt-semantic utgångspunkter studera metaforupplevelse hos enspråkiga och tvåspråkiga. Både i den internationella vetenskapliga litteraturen och i den svenska debatten har hävdats att det föreligger väsentliga skillnader bl. a. kognitivt och språkligt mellan enspråkiga och tvåspråkiga. Den halvspråkighetshypotes som formulerats av Nils Erik Hansegård (1968) och som nu börjat få internationell spridning antar exempelvis att s. k. halvspråkighet leder till oförmåga hos individen att utnyttja språket i abstrakta sammanhang och att nyanserat (verbalt) uttrycka känslor. Uppfattningarna i fråga har rönt stark kritik.

Ett centralt begrepp i halvspråkighetshypotesen är begreppet individuell betydelse, som trots den roll det spelat i debatten och för uttolkningen av forskningsresultat om invandrarbarns språkförmåga är föga utforskat och oklart definierat. I projektet görs försök att studera ur tvåspråkighetssynpunkt viktiga aspekter av betydelseupplevelsen som den manifesteras dels i olika psykologivistiska test, dels i fria verbaliseringar av ordspråkstolkningar hos enspråkiga och olika grupper tvåspråkiga i Sverige och Finland med svenska och finska som språk. Försökspersonerna är både vuxna och tonåringar.

Stor vikt läggs vid den kvalitativa analysen av ordspråkstolkningarna. De

viktigaste antagandena gäller skillnader mellan dels enspråkiga och tvåspråkiga som grupper, dels mellan olika kategorier tvåspråkiga i fråga om bl. a. antalet "korrekta" tolkningar, relationen abstrakta-konkreta tolkningar, intentionsdjup samt variations- och associationsrikedomen i tolkningarna.

Holger Larsen, Stockholms universitet
75 000 kr.

Dnr 85/158 PL

Ungdomskulturens musikestetik

Ungdomskulturen utgör i vår tid ett av de mest expansiva områdena för de kommersiella krafterna, särskilt vad gäller nöjes-, fritids- och lyxkonsumtion. Dessutom förknippas företeelsen med sina specifika normer, värderingar och attityder. Såväl materiellt som idémässigt intar musiken en särställning bland ungdomsgrupperna. Men medan musikens kommersiella dominans är uppenbar, så är dess idémässiga roll svår att få grepp om. Likväl har ofta, i såväl forskning som kulturdebatt, musikens förmåga att spegla eller rent av initiera attityder och livshållningsmönster tagits för självklar. Som exempel kan nämnas diskussionerna om droger och ungdomsvåld.

Projektets syfte är att belysa viktiga relationer mellan ungdomsmusiken och den kulturella helhet i vilken den fungerar. Det gäller särskilt frågan huruvida musikaliska uttryck speglar och/eller initierar förändringar i det övergripande kulturella normsystemet. Viktiga delfrågor är härvid: Vad är egentligen ett "verk" inom ungdomsmusiken (text, musik, image, video, konsert), och vilka är de i sammanhanget avgörande stilfaktorerna och gestaltungsprinciperna? På vilket sätt kan ungdomsmusiken fungera som bärare av uttryck, budskap, ideologi, etc.? Vilken betydelse har musiken, dels vad gäller kulturella värderingar, dels vad gäller funktioner i ungdomars liv, individuellt och socialt? Syftet är således att skapa fundament till en tvärvetenskaplig bro mellan samhällsvetenskapligt och musikanalytiskt inriktad forskning kring efterkrigstidens ungdomskulturer.

Bengt Nerman, Nordplan
290 000 kr.

Dnr 85/253

Makt och medier – en institutionskritisk studie

Sedan 1970-talets slut har de affärsdrivande verken – offentliga monopolföretag med myndighetsfunktion – gått ut med en påtagligt offensiv strategi på marknaden. Det betyder ett genomslag för reklamens och marknadsföringens ideal och gemenskapsbildningar och leder till en dubbelroll – storföretag och myndighet – och till osäkerhet hos medborgaren-konsumenten-service-mottagaren.

Projektet "Massmediernas värld" har uppmärksammat makten hos de självklara grepp och formuleringar, som ärvs i redaktionsrutiner och journalistroll. Sannolikt kan också de offentliga verkens utveckling studeras

som en fråga om de "institutioner", på olika nivå av artikulation och medvetenhet, som följer med den kommersiella inriktningen. Dessa kan iakttas på ett vardagsmaterial av broschyrer, annonser och kundtidningar och i samspelet med annonsbyråerna – i första hand på det expansiva televerket.

Forskningen utförs 1986–1988 vid Nordplan, en tvärvetenskaplig miljö för studiet av välfärdssamhälle, makt och institutioner, och i tre led: materialinventering, beskrivning av verkens praxis i dag och jämförelse med en tidigare period.

De konkreta iakttagelserna på de affärsdrivande verken och fördjupningen av synen på institutionernas art och funktion kan tillsammans ge ett grepp om de faktiskt verkande faktorerna i en samhällsförändring, där tekniska och ekonomiska beslut får oväntade konsekvenser.

Lars Kleberg, Stockholms universitet
350 000 kr.

Dnr 85/262

Polska kulturstrategier 1970–1980. En studie i den oberoende kulturrörelsens uppkomst och utveckling

Bildandet av fackföreningsrörelsen Solidaritet i Polen 1980 har redan studerats som en vändpunkt i de s. k. socialistiska staternas historia. Däremot har hittills ingen analys gjorts av den *oberoende kulturrörelse* som utvecklades före och parallellt med Solidaritet. Projektet "Polska kulturstrategier 1970–1980" är ett försök att analysera denna rörelse, som i så hög grad bidragit till den dynamiska motsatsställning mellan stat och civilt samhälle som i dag råder i Polen.

Projektet avser att undersöka den oberoende kulturrörelsens utveckling som en serie "strategier", vilka har som slutmål att skapa en civil kulturmodell, motsatt den statliga. Undersökningen går från studiet av oppositionens litterära och litteraturkritiska texter över beskrivningen av de nya underjordiska institutionerna (press, förlag, organisationer) till en analys av den oberoende kulturrörelsens etablering som ett alternativt kulturellt kraftcentrum 1980.

Avslutningsvis diskuteras den oberoende kulturrörelsens betydelse för en ny typ av opposition i Polen och Östeuropa samt för diskussionen om det civila samhället och staten i väst.

Bo-Lennart Eklund, Göteborgs universitet
130 000 kr.

Dnr 85/297

Den problematiska Greklandsbilden: nygrekisk litteratur i Sverige

Projektets huvudsyfte är att definiera den betydelse översättningsverksamheten från grekiska till svenska efter 1876 haft inom ramen för kulturförbindelserna mellan Sverige och Grekland, förbindelser som under denna period

Redog. 1985/86:21

alltmer intensifierats. Litteraturöversättningarna såsom väsentligt inslag i dessa har hittills inte varit föremål för någon vetenskaplig kartläggning. Den hypotes som huvudsakligen skall prövas är att *det föreligger en interaktion mellan "Greklandsbilden" i Sverige och den litteratur som blivit översatt och publicerad*. Med "Greklandsbilden" förstås sammanfattningen av den komplexa associations- och begrepps bild som för en kulturellt välorienterad svensk frammanas av ordet "Grekland". Häri har av tradition den klassiska antiken varit ett väsentligt inslag, men konfrontationen med det samtida Grekland under de senaste hundra åren har medfört ett spänningsförhållande mellan ideal och existerande verklighet som kan förväntas avspeglas i val av verk för översättning. De översatta verken utgör således basmaterialet i undersökningen, som också grundas på källor såsom korrespondens och manuskript samt "kringlitteratur" (reseberättelser, tidnings- och tidskriftsartiklar) för fastställande av de ideologiska och psykologiska förutsättningarna i Sverige vid olika tidpunkter. Litteraturvetenskaplig metodik och idéanalys i vidare bemärkelse spelar en väsentlig roll för identifikationen och den närmare bestämningen av den förutsatta interaktionen. Yttre faktorer såsom politik, nobelpris, immigration och turism kommer här också in i undersökningen, vilken beräknas vara slutförd inom en treårsperiod (1988).

Övrigt

Jan Trofast, Lund
20 000 kr.

Dnr 85/208

Kemiska laboratoriet på Trolle-Ljungby

Greve Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister (1782–1871) tog juridikexamen i Uppsala år 1800 och efter en snabb ämbetsmannakarriär blev han justitiekansler efter statsvälvningen 1809. Redan 1817 lämnade han dock den politiska scenen för att ägna sig åt sina egendomar i Skåne (Årup och Trolle-Ljungby).

Greve Trolle-Wachtmeister var laborant hos vår frejdade kemist J. J. Berzelius (1779–1848) under vintern 1816–1817. Under tiden hos Berzelius och efter hemkomsten till Skåne hade han fått ett brinnande intresse för kemiska, speciellt mineralogiska studier. Han byggde därför omgående upp ett mycket välutrustat kemiskt laboratorium på Årup, vilket senare (1848) flyttades till Trolle-Ljungby.

Ändamålet med projektet är att tillvarata och rekonstruera detta laboratorium med dess omfattande inventarier och utrustning i det skick som greven och Berzelius låtit påskina i sina skrifter. De funna laboratorieböckerna ger en god uppfattning om hur 1800-talets kemister arbetade och vilka metoder som stod till buds. Arbetet består således i dels en praktisk del (renovering av utrustning, mineralsamlingen m. m.), dels en beskrivande del (skildring av verksamheten, nu olika utdöda tekniker m. m.). Dokumentationen kommer att utges i bokform inom två år.

Laboratoriets privata natur kräver nämligen en god och fullständig

B. STATISTISKA UPPGIFTER ANGÅENDE VERKSAMHETEN 1965–1985

I följande tabeller redovisas en översikt över anslagens fördelning mellan ämnesområden, dels för år 1985 (tabell 1), dels för hela den tid under vilken fonden varit verksam, 1965–1985 (tabell 12).

Vidare redovisas uppgifter om relationen mellan fortsättningsanslag och nya anslag 1985 (tabellerna 2–3) samt hur fortsättningsanslag och nya anslag fördelar sig mellan olika fakultetsområden (tabellerna 4–5). Uppgifter om de beviljade anslagens fördelning på olika läroanstalter (motsvarande) lämnas också (tabell 8) liksom deras storlek (tabellerna 6 och 11) och löptid (tabell 7).

Genom att flera projekt, särskilt de som har större omfattning, är av mångvetenskaplig karaktär, är fördelningen på ämnesområden inte helt rättvisande. Projekten har förts till det område som har bedömts vara mest centralt. I stort sett ger tabellerna dock en riktig bild av inriktningen av fondens verksamhet.

Liksom under tidigare år har fondens anslagsgivning koncentrerats på samhällsforskning i vid mening. De ämnen som sammanförts under beteckningen samhällsvetenskap (tabell 1) har fått 58 % av anslagsbeloppet under 1985. För hela perioden 1965–1985 (tabell 12) är motsvarande andel 56 %. De olika ämnenas procentuella andelar varierar givetvis något år från år. Anledningen härtill kan vara att något stort projekt som fört till ett ämne har tillkommit eller slutförts. Skillnaderna är sålunda inte uttryck för någon ändring i fondens anslagspolitik.

Prioriteringen av samhällsforskning tar sig inte endast uttryck i att en stor del av anslagen tilldelas forskningsprojekt inom de ämnesområden som här betecknats som samhällsvetenskapliga. Även vid fördelningen av de anslagsmedel som går till naturvetenskap, humaniora och medicin m. m. ges hög prioritet åt sådan forskning som bedöms vara av speciell relevans för den tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingens effekter på individ och samhälle.

Under 1985 beviljades helt eller delvis 222 ansökningar av 529 ingivna. De beviljade anslagen uppgick till drygt 50 milj. kr. medan de avslagna ansökningarna avsåg ett belopp på 95 milj. kr.

Av de beviljade anslagen 1985 är 64 nya och 158 fortsättningsanslag varav 70 getts som slutanslag. De nya anslagens andel av det totalt beviljade beloppet var 26 % och fortsättningsanslagens sålunda 74 %. Endast 14 % av de sökta beloppen för nya anslag 1985 kunde beviljas. Konkurrensen om forskningsmedel från fonden är sålunda mycket stor.

Tabell 1. Ansökningar och beviljade anslag 1985
(Belopp i tusental kronor)

Redog. 1985/86:21

Ämnesområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp	av sökt antal	per ämnesområde
1. SAMHÄLLSVETENSKAP	120	29 550	266	77 178	38,3	45,1	58,4
1.1 Ekonomisk historia	8	1 630	17	4 746	34,3	47,1	3,2
1.2 Företagsekonomi	1	170	16	4 925	3,5	6,3	0,3
1.3 Nationalekonomi	19	4 801	36	11 476	41,8	52,8	9,5
1.4 Kulturgeografi	7	3 832	15	6 085	63,0	46,7	7,6
1.5 Sociologi/Soc.pol.	18	3 688	43	12 532	29,4	41,9	7,3
1.6 Statistik	—	—	2	288	—	—	—
1.7 Statskunskap	23	6 190	38	10 945	56,6	60,5	12,2
1.8 Forskning om forskn.	—	—	—	—	—	—	—
1.9 Informationsbehandl.	—	—	4	850	—	—	—
1.10 Pedagogik	10	1 731	28	6 291	27,5	35,7	3,4
1.11 Psykologi	27	5 906	48	14 148	41,7	56,3	11,7
1.12 Juridik/Kriminologi	7	1 602	13	2 723	58,8	53,8	3,2
1.13 Socialantropologi	—	—	6	2 169	—	—	—
2. MEDICIN	26	5 659	76	22 302	25,4	34,2	11,2
3. NATURVETENSKAP	19	4 459	42	13 659	32,6	45,2	8,8
4. TEKNIK	6	905	15	4 540	19,9	40,0	1,8
5. HUMANIORA	48	9 704	118	24 430	39,7	40,7	19,2
6. ÖVRIGT	3	280	12	3 305	8,5	25,0	0,6
Summa	222	50 557	529	145 414	34,8	42,0	100,0
Reseanslag, lönekostn.tillägg och områdesgrupper		1 900					
Summa		52 457					

Tabell 2. Fortsättningsanslag/nya anslag 1985
(Belopp i tusental kronor)

Typ av ansökan	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp	av sökt antal	per anslagstyp
Fortsättningsanslag	158	37 599	179	50 172	74,9	88,3	74,4
Nya anslag	64	12 958	350	95 242	13,6	18,3	25,6
Summa	222	50 557	529	145 414	34,8	42,0	100,0

Tabell 3. Fördelning av beviljade anslag 1985

Fortsättningsanslag			Nya anslag		
	Antal	Belopp		Antal	Belopp
Slutanslag	70	14 503	Planeringsanslag	9	560
Publiceringsgarantier	9	381	Engångsanslag	5	465
Övriga anslag	79	22 715	Övriga anslag	50	11 933
Summa	158	37 599		64	12 958

Tabell 4. Fortsättningsanslag 1985 fördelade efter fakultetsområde
(Belopp i tusental kronor)

Redog. 1985/86:21

Fakultetsområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp	av sökt antal	per fakultetsområde
Samhällsvetenskap	83	21 527	94	30 121	71,5	88,3	57,3
Medicin	18	4 261	20	5 488	77,6	90,0	11,3
Naturvetenskap	12	2 997	13	3 535	84,8	92,3	8,0
Teknik	4	655	4	1 057	62,0	100,0	1,7
Humaniora	39	7 899	46	9 689	81,5	84,8	21,0
Övrigt	2	260	2	282	92,2	100,0	0,7
Summa	158	37 599	179	50 172	74,9	88,3	100,0

Tabell 5. Nya anslag 1985 fördelade efter fakultetsområde
(Belopp i tusental kronor)

Fakultetsområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp	av sökt antal	per fakultetsområde
Samhällsvetenskap	37	8 023	172	47 057	17,0	21,5	61,9
Medicin	8	1 398	56	16 814	8,3	14,3	10,8
Naturvetenskap	7	1 462	29	10 124	14,4	24,1	11,3
Teknik	2	250	11	3 483	7,2	18,2	1,9
Humaniora	9	1 805	72	14 741	12,2	12,5	13,9
Övrigt	1	20	10	3 023	0,7	10,0	0,2
Summa	64	12 958	350	95 242	13,6	18,3	100,0

Tabell 6. Antal beviljade anslag 1985 fördelade efter anslagsbelopp och fakultetsområde

Anslagsbelopp i tkr	Samhällsvetensk.	Medicin	Naturvetensk.	Teknik	Humaniora	Övrigt	Totalt	%
- 100	21	5	1	3	12	2	44	19,8
101 - 300	71	17	14	2	28	1	133	59,9
301 -	28	4	4	1	8	-	45	20,3
Summa	120	26	19	6	48	3	222	100,0

Tabell 7. Antal beviljade slut- och engångsanslag 1985 fördelade efter utsträckning i tid och fakultetsområde

Längd antal år	Samhällsvetensk.	Medicin	Naturvetensk.	Teknik	Humaniora	Övrigt	Totalt	%
- 2	8	5	-	-	2	-	15	20,0
2 - 3	15	4	5	-	9	-	33	44,0
4 - 5	14	1	1	-	5	-	21	28,0
6 - 7	1	-	-	-	2	-	3	4,0
8 -	2	-	-	-	1	-	3	4,0
Summa	40	10	6	-	19	-	75	100,0

Tabell 8. Beviljade anslag 1985 fördelade efter läroanstalter
(Belopp i tusental kronor)

Redog. 1985/86:21

Läroanstalt	Antal	Belopp	%
Göteborgs universitet	26	5 793	11,8
Chalmers tekniska högskola	3	700	1,4
Högskolan i Karlstad	1	400	0,8
Linköpings universitet	4	1 293	2,6
Lunds universitet	26	8 126	16,1
Högskolan f. lärarutbildning i Malmö	1	116	0,2
Högskolan i Kristianstad	1	86	0,1
Högskolan i Växjö	—	—	—
Stockholms universitet	51	9 664	19,1
Högskolan f. lärarutbildning i Sthlm	—	—	—
Handelshögskolan	2	325	0,6
Musikhögskolan	1	115	0,2
KI	12	3 202	6,3
KTH	5	1 073	2,0
Umeå universitet	21	4 303	8,5
Högskolan i Östersund	—	—	—
Uppsala universitet	47	10 404	20,5
Sveriges lantbruksuniversitet	3	1 000	2,0
Högskolan i Örebro	1	25	0,1
Museer	1	30	0,1
Vissa statliga institutioner	4	921	1,8
Utländska läroanstalter	2	231	0,5
Övrigt	10	2 750	5,4
Summa	222	50 557	100,0

Tabell 9. Anslag till nya projekt i relation till totalt beviljade anslag

År	%
1981	27,0
1982	33,1
1983	27,9
1984	18,4
1985	25,6

Tabell 10. Beviljade anslag i relation till sökta belopp (%)

År	Nya ansökningar		Fortsättningsanslag		Totalt	
	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal
1981	16,2	25,3	69,6	91,4	36,8	50,7
1982	17,5	27,1	68,6	93,0	34,9	49,9
1983	16,0	22,9	71,3	88,5	36,2	47,8
1984	10,2	17,3	73,0	91,1	34,1	42,0
1985	13,6	18,3	74,9	88,3	34,8	42,0

Tabell 11. Anslagsbeloppens genomsnittliga storlek (tkr)

Redog. 1985/86:21

År	Nya anslag	Fortsättningsanslag	Totalt
1981	155	186	176
1982	168	187	181
1983	193	211	206
1984	147	246	219
1985	202	238	228
1965 – 81			167
– 82			169
– 83			172
– 84			176
– 85			179

Tabell 12. Anslag 1965–1985
(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade ansökningar		Beviljat belopp i % per ämnesområde
	Antal	Belopp	
1. SAMHÄLLSVETENSKAP	1 708	303 869	55,8
1.1 Ekonomisk historia	97	15 400	2,8
1.2 Företagsekonomi	121	16 822	3,1
1.3 Nationalekonomi	199	39 523	7,3
1.4 Kulturgeografi	159	34 224	6,3
1.5 Sociologi/socialpolitik/ socialantropologi	313	53 955	9,9
1.6 Statistik	54	8 569	1,5
1.7 Statskunskap	287	57 619	10,6
1.8 Forskning om forskning	19	1 610	0,3
1.9 Informationsbehandling	16	5 783	1,1
1.10 Pedagogik/psykologi	371	61 253	11,2
1.11 Juridik/kriminologi	72	9 111	1,7
2. MEDICIN	284	57 384	10,6
3. NATURVETENSKAP	225	50 221	9,2
4. TEKNIK	29	5 099	0,9
5. HUMANIORA	713	115 958	21,3
6. ÖVRIGT	76	11 905	2,2
Summa	3 035	544 436	100,0

Innehållsförteckning

Redog. 1985/86:21

Redogörelse	1
A. Nya projekt 1985	9

EKONOMISK HISTORIA

Mångvetenskaplig forskning om samhällsorganisatoriska problem 82/178 Bo Gustafsson, Uppsala Rolf Torstendahl, Stockholm Björn Wittrock, Stockholm	9
Agrarproduktion, priser och löner i 1500-talets Sverige 85/42 Johan Söderberg, Stockholm	9
Befolkning och ekonomi i Sverige under 350 år 85/184 Gunnar Fridlitzius, Lund	9
Socialismens politiska ekonomi: Teori, ideologi, praktik 85/227 Bo Gustafsson, Uppsala	10

FÖRETAGSEKONOMI

Om strategi och legitimering 84/106B Agneta Karlsson, Lund	11
--	----

NATIONALEKONOMI

Economic Consequences of the Coffee Boom in Kenya and Tanzania 84/288 Arne Bigsten, Göteborg	11
Wages and Employment in a Unionized Economy: The Case of Sweden 85/90 Bertil Holmlund, FIEF, Stockholm	12
En organiserad arbetsmarknad 85/126 Eskil Wadensjö, Stockholm	12
En hälsoekonomisk analys av samband mellan socioekonomiska faktorer och ohälsa 85/261 Bengt Jönsson, Linköping	13
Regler för stabiliseringspolitiken: de institutionella faktorernas betydelse 85/289 Lars Calmfors, Stockholm	13

KULTURGEOGRAFI

Longitudinella studier av förändringsprocesser under agrarsamhällets upplösningsskede 85/81 Torvald Gerger, Stockholm	14
---	----

Beslutsfattandets geografiska fördelning och förändringar som följd av den nya tele-datatekniken	Redog. 1985/86:21
85/113 Sten Lorentzon, Göteborg	15

SOCIOLOGI

Äktenskaps- och familjeförändringar; en uppföljning	
85/27 Jan Trost, Uppsala	15
Internaliserad kultur	
85/53 Karl Erik Rosengren, Göteborg	16
Fackliga organisationer i Västeuropa efter 1945	
85/232 Anders Kjellberg, Lund	17
Dagskritiken, essayistiken och litteraturhistorien	
85/250 Karl Erik Rosengren, Göteborg	17
Alkohol och våldsbrottslighet	
85/272 Thor Norström, Stockholm	18

STATSKUNSKAP

Samhällsutveckling och konsensusdemokrati	
85/45 Lars-Göran Stenelo, Lund	19
Riksdagen, valen och den representativa demokratin	
85/58 Sören Holmberg, Göteborg	19
Riksdagen och massmedia	
85/134 PL Folke Johansson, Göteborg	20
Studiestödspolitik i tio europeiska länder	
85/144 Lars Ricknell, Umeå	20
Efter det starka samhället	
85/161 Anders Mellbourn, Stockholm	21
Ekonomiska och politiska relationer mellan Sverige och Sovjetunionen 1917–1934	
85/166 Aleksander Loit, Uppsala	21
Sovjetunionen och dess grannar – säkerhetspolitiska aspekter	
85/277 Bo Hultdt, Utrikespolitiska institutet, Stockholm ...	22

PEDAGOGIK

Interaktiva didaktiska miljöer	
85/149 PL Ference Marton, Göteborg	23

PSYKOLOGI

Redog. 1985/86:21

Pre- och postoperativ diagnostik av hemisfärminnesfunktioner för patienter med epilepsi

84/253 PL Sven-Åke Christianson, Umeå 23

Sensomotoriska störningar hos barn

84/289 Claes von Hofsten, Umeå 24

Alkohol och aggression

85/3 Roland Gustafsson, Högskolan i Örebro 24

Kognitiv utveckling i normalt och patologiskt åldrande

85/69 Lars Bäckman, Umeå 25

Familjesamspel, sociala förhållanden och små barns emotionella anpassning

85/102 Gunilla Bohlin, Uppsala 26

Faktorer som påverkar barns förmåga att producera ord

85/138 PL Jitka Lindén, Lund 26

Människans informationsbearbetning under stress

85/220 Stanislav Dornic, Stockholm 27

Psykosomatiska processer

85/257 Sven G. Carlsson, Göteborg 28

Minne i det dagliga livet

85/264 Berndt Brehmer, Uppsala 28

Psykofysiologiska studier av ansträngning i naturliga fältsituationer

85/291 Gunnar Borg, Stockholm 28

KRIMINOLOGI

Våldsbrott i Sverige och Skottland

85/199 Per-Olof Wikström, Stockholm 29

MEDICIN

Peptider och motiverat beteende

84/108 Per Södersten, KI, Stockholm 30

Utvärdering av ultraljudscreening i tidig graviditet

85/41 Ove Axelsson, Uppsala 30

Samspel mellan neuropeptider och monoaminer i centrala nervsystemet vid manodepressiv sjukdom och schizofreni

85/77 PL Erik Widerlöv, Lund 31

Psykisk sjukdom och familjemiljö

85/145 Per Nettelbladt, Lund 32

Studier av spårelement i det humana centrala nervsystemet 85/178	Ulla Ljung-Tunell, KI, Stockholm	32	Redog. 1985/86:21
Implant Contraception 85/181	Viveca Odling, Uppsala	33	
En 30-årig prospektiv follow up-undersökning 85/217	Ingvar Nylander, KI, Stockholm	34	
Etablering och utvärdering av nya metoder för diagnostik av ärftliga sjukdomar 85/269	Ulf Pettersson, Uppsala	34	

NATURVETENSKAP

Jämförande studier av enzymaktiviteter och giftkänslighet hos skilda fågelarter/raser under embryonalutvecklingen 85/57	Jan Erik Kihlström, Uppsala	35
Effekter av modernt jordbruk på flora och fauna – experimentell studie av Tomteby, Öland 85/88	Jerymy G.M. Robertson, Sv. lantbruksuniv., Uppsala	36
Fotorespiration (glukollatmetabolism) hos kvävefixerande cyanobakterier 85/128	Birgitta Bergman, Uppsala	36
Kemiska och fysiologiska signalmönster i samexistensen inom och mellan blomväxt- och insektarter 85/132	Gunnar Bergström, Göteborg	37
Kemisk analys av luktattraktanter ("feromoner") hos röding 85/187	Håkan Olsén, Uppsala	38
Program för bestämning av luftburna miljögifter genom analys av barrträdsvax 85/235	Sören Jensén, Stockholm	38
Elektron-spektroskopi för atomer, molekyler och kondenserad materia 85/288	Kai Siegbahn, KVA, Stockholm	39

TEKNIK

Luftföroreningars inverkan på byggnadsmaterial 85/205	Oliver Lindqvist, Chalmers tekniska högskola, Göteborg	40
Tekniska, elektriska och magnetiska fälts inverkan på molekylära system av biologisk relevans 85/286 PL	Bengt Nordén, Chalmers tekniska högskola, Göteborg	40

HUMANIORA

Redog. 1985/86:21

Utgivning av August Strindbergs brev 1908–1912	
84/33 Björn Meidal, Uppsala	41
Språkpsykologiska studier av läsprocessen medan den pågår	
84/275 Robert Jarvella, Umeå	41
Den svenska Polenbilden och receptionen av polsk kultur i Sverige 1939–1981	
84/298 Andrzej Nils Ugglå, Uppsala	42
Invandrarsvenska i förort	
85/103 PL Ulla-Britt Kotsinas, Stockholm	42
Metaforupplevelse hos enspråkiga och tvåspråkiga	
85/130 Erling Wande, Uppsala	43
Ungdomskulturens musikestetik	
85/158 PL Holger Larsen, Stockholm	44
Makt och medier – en institutionskritisk studie	
85/253 Bengt Nerman, Nordplan, Stockholm	44
Polska kulturstrategier 1970–1980	
85/262 Lars Kleberg, Stockholm	45
Den problematiska Greklandsbilden: nygrekisk litteratur i Sverige	
85/297 Bo-Lennart Eklund, Göteborg	45

ÖVRIGT

Kemiska laboratoriet på Trolle-Ljungby	
85/208 Jan Trofast, Lund	46
B. Statistiska uppgifter 1965–1985	47

I skriftserien har hittills utkommit:

Redog. 1985/86:21

RJ 1977:3 Hallå, Hallå!
RJ 1978:1 Vart leder tråden?
RJ 1978:2 Hot eller löfte?
RJ 1978:3 Dialog
RJ 1978:4 Tvåvägs kabel-TV och telesammantråden
RJ 1978:5 Tryck på knappen
RJ 1978:6 Attityder till tekniken
RJ 1978:7 Smärta och akupunktur
RJ 1979:1 I kulisserna
RJ 1979:2 Planera numera
RJ 1979:3 Forskning för jämställdhet
RJ 1979:4 Moderna tider
RJ 1980:1 Arbetets värde och mening
RJ 1980:2 Aktuell kvinnoforskning
RJ 1980:3 Arbetslivsforskning
RJ 1980:4 Jämställdhetsperspektiv i forskningen
RJ 1980:5 Kommunikation – trots handikapp
RJ 1980:6 Skatteforskning
RJ 1981:1 Svensk skatteforskning 1919–1979
RJ 1981:2 Kvinnors liv i det svenska samhället
RJ 1982:1 Risken att bli alkoholist
RJ 1982:2 Stick i stäv med vedertagna normer
RJ 1982:3 Att förändra levnadssätt
RJ 1983:1 Women and Men in Swedish Society
RJ 1983:2 Hur klarar vi 1990?
RJ 1984:1 Alkoholpolitiken och forskningen
RJ 1984:2 Öststatsforskning i Sverige 1950–1983
RJ 1985:1 Forskning om skatter

FONDENSKANSLI

Adress: Tunnelgatan 13 A
111 37 STOCKHOLM

Telefon: 08-24 32 15

Personal:

Anitha Asplund	expeditionsassistent
Inger Nyhlén	sekreterare, arbetsgrupp 4
Inga-Lill Stenbeck-Ottoson	kamrer
Kerstin Stigmark	sekreterare, arbetsgrupp 1 och 2
Nils-Eric Svensson	professor, fondens direktör
Anna-Lena Winberg	sekreterare, arbetsgrupp 3 och 5

